

СТО И ПЕТДЕСЕТО ЗАСЕДАНИЕ

*София, сряда, 12 юни 1991 г.**(Открито в 15 ч. и 15 м.)*

Председателствували: Председателят Николай Тодоров и заместник-председателят Никодим Попов

Секретар: Трифон Митев

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ (*зъщи*): Имаме кворум. Заседанието се открива.

ДНЕВЕН РЕД:

Второ четене на проекта на Конституцията на Република България

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Преди да заночнем, Комисията по изработване на проект за Конституция на Република България има една молба, писмените предложения по глава втора да бъдат предоставени, за да можем да ги анализираме и да излезем с едно становище. Сега по глава втора, която трябва да гласуваме член по член, ние просто тези бележки ги приемаме, за да можем да ги анализираме. Моля ви, поне по тази глава колегите, които имат предложения, да ги представят, за да можем тази вечер да работим върху тях.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Едно кратко съобщение. Утре от 9 до 15 часа ще се раздават новите карти за гласуване. От 15 часа старите карти са невалидни и няма да бъдат възприемани от компютъра. Умоляват се всички народни представители да се отнесат с отговорност към процедурата за подмяна на картите.

ЗАМЕСТНИК- ПРЕДСЕДАТЕЛ ГИНЬО ГАНЕВ: Ще се раздават картите на входа заедно с материалите срещу подпис.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Продължаваме работата. Има думата господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Ние гласувахме чл. 16 с една единствена алинея и тя е приета - трудът се защитава от закона. Остана в това междучасие до началото на заседанието ни сега да видим дали да се сложи на гласуване добавката "се гарантира" и тогава "и защитава".

Ние не можахме да свикаме повече консултации на самата комисия, не се налагаше. Стоя тук в друго качество и затова не искам още да ви кажа личното си предложение. За мен текстът е перфектен и така. Но господата, които поддържаха да се сложи добавката "се гарантира и защитава" искаха да има симетрия със следващия текст 17. Отгърнете го! Той е посветен на правото на

собственост и там се казва, че правото на собственост се гарантира и защитава от закона. Понеже гаранцията предшества, разбира се, нуждата от защита. Това е, така да се каже, идеята, която наложи някои да направят такова предложение.

Не ми се иска сега, господин председател, да откриваме голяма дискусия. Може би трябва да чуем само този, който го предложи, дали толкова много настоява, или да приключим случая с факта на гласуването до обяд. Това е въпросът.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Тук не е въпрос на вяра. Аз приемам всички от казаните аргументи. Ако става дума за вяра, нека да се приеме при гласуването предложението, тъй като наистина става дума, да поясня, не за гарантиране правото на труд, което действително е един друг проблем и ние трябва да преценим до каква степен можем да го поставим в глава втора. Там мисля, че е дадена разумната граница за социално осигуряване на лицата, останали без работа. Тосст, ние признаваме една обществена реалност.

Но когато става дума за гарантирането, ние искаме да подчертаем, че ангажимент на законодателството не е само да санкционира нарушаването на труда, на неговите условия, но и самото го да създаде такъв режим, при който трудът ще има всички качества на основен обществено-икономически фактор. Така, както и собствеността.

И мисля, че съвсем леко това може да се постигне с гласуването на допълнението.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Стайнов има думата.

СТЕФАН СТАЙНОВ: Аз мисля, че ние се уловихме в собствения си капан. И бих предложил в последните минути на изтичащото време на дневния ред да не гласуваме на барабан. Става дума за следното.

Първоначалният текст на ал. 1 гласеше: "Трудът като източник на лично и обществено благополучие се гарантира и защитава от закона." Това е основно начало. То е основа, върху която се гради функционирането, добруването и забогатяването на обществото. Ние, без да се усетим, го превърнахме в право и затова сега се намираме в трудното положение да намерим изход.

Мисля, че предложеният от колегата Стоилов изход, все пак е приемлив, с една добавка поне да запишем, че се гарантира.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Много се говори и тогава, господин председател, направеното искане за допълнение на текста с израза "се гарантира" да се сложи на гласуване към тази редакция, която вече е приета от Великото Народно събрание.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Уважаеми народни представители-

ли! Моля, пристъпнете към гласуване.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Аз разбирам господин Обретенов, той иска да се каже "като източник на лично и обществено благополучие се гарантира".

(Обаждат се от залата, но нищо не се чува)

Не може един текст да правите на парчета - получава се един невкусен салам.

ПЕТКО ЗАХАРИЕВ (от място): Не може да се нише, че гарантира.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Захариев, втората алинея падна. Тя не е никакъв дълг. Не е казано държавата, казва се законът. И колкото гарантира, толкова. То я ясно.

Добавката "се гарантира" се слага на гласуване, господин председател.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте предложението за добавка към вече гласуваната ал. 1 на чл. 16.

С 299 - за, 23 - против и 7 въздържащи се тази добавка се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Чл. 17. Ал. 1. Правото на собственост се гарантира и защитава от закона.

Ал. 2. Собствеността е частна и публична.

Ал. 3. Частната собственост е неприкосновена.

Ал. 4. Режимът на различните обекти на държавна собственост се определя със закон.

Ал. 5. Принудителното отчуждаване на частна и друга собственост за държавни и обществени нужди може да става само въз основа на закон при доказана обществена необходимост след предварително и справедливо обезщетение.

Към този първоначален текст на проекта, господа, са постъпили в писмен вид следните предложения:

Стоян Стоянов - ал. 3. "Правата на собственост са неприкосновени." Вероятно иска да каже "правото".

Бончо Ранков - ал. 3. "Собствеността е неприкосновена."

Стоян Стоянов - ал. 4, нова редакция: "Режимът на различните обекти на държавна и общинска собственост се определят от закон."

София Младенова - ал. 5, нова редакция: "Принудителното отчуждаване на частна и друга собственост за държавни и общински (а не обществени, както пише тук) нужди може да става само въз основа на закон и при условие, че тези нужди не могат да бъдат задоволени по друг начин и след предварително и равностойно обезщетение."

И от господин Димитър Куманов по ал. 5 накрая да се добави към текста "съгласувано със собственика".

Това са предложенията.

(Гиньо Ганев, Янаки Стоилов, Любен Корнезов и други настрани уточняват нещо по текста)

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Нашите колеги от групата при Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България смятат, че е целесъобразно от сега да кажа: Дотук предложението на комисията.

Предложението на комисията е, засега ал. 1, 2, 3 да се запазят в този им вид, но ал. 4 (много ви моля, внимавайте в текста) да бъде: "Режимът на различните обекти на държавната и общинската собственост (да се прибави, казвам, това е много важно) се определя със закон."

С други думи, "и общинската" е добавката.

Чл. 17, ал. 5, пак следете текста, който имате, корекцията е добра: "Принудителното отчуждаване на собствеността на граждани и юридически лица (този е текстът, който го дават сега) за държавни и общински нужди може да става само въз основа на закон, когато тази нужда не може да бъде задоволена по друг начин (това е една гаранция) и след предварително и равностойно (вместо "справедливо") обезщетение".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има ли от вносителите възражения по предложените членове.

Заповядайте, господин Ранков.

БОНЧО РАШКОВ: Уважаеми председателю, уважаеми колеги! Направил съм писмено предложение за промяна на чл. 17, ал. 3, която да добие следната редакция: "собствеността е неприкосновена."

Мотивите ми са: 1. Предлагаият текст на чл. 17, ал. 3 "Частната собственост е неприкосновена" поставя в привилегирано положение една от формите на собственост - частната. В правова държава, каквато според приетия вече чл. 4, ал. 1 от Конституцията ще бъде Република България, всички форми на собственост са равнооставени. Това ще рече, че всяка собственост е неприкосновена, а не само частна. В този контекст смятам, че е недемократично и недопустимо конституционният текст да закрепва пакървяването на някои от формите на собственост - в случая публичната, което следва от аргумента за обратното.

Търпеливата конституция, създадена в епохата на зараждане на класическия капитализъм у нас, не е постановявала такава недемократична разпоредба. В чл. 67 от нея е записано: "Правата на собствеността са неприкосновени." Ще бъде голяма грешка, ако допуснем, смятам аз, десетилетия по-късно в условията на съвременните демократични и хуманни реалности конституционно да закрепим една недемократична разпоредба. По този начин ще се отиде

от едната в другата крайност. От предимства за защита на държавната собственост, както беше досега, към предимства за защита на частната собственост. И второ, текетът на чл. 17, ал. 3 така, както се предлага в проекта, според мен противоречи на текета на чл. 17, ал. 1, който гласи: "Правото на собственост се гарантира и защитава от закона", което в еднаква сила се отнася както за частната, така и за публичната собственост. Оттук следва законната ненакърненост, неприкосновеност да се отнася за всички форми на собственост, в това число и за частната, и за публичната.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ахрянов има думата.

АНГЕЛ АХРЯНОВ: Благодаря, господин председателю. На първо четене направих писмено предложение, което не е взето под внимание. Смятам, че това е незаслужено. Имам предвид следното - към чл. 17 (впрочем тогава беше чл. 16 още) предлагам нова алинея: "интелектуалната собственост се гарантира чрез закон и патентна защита."

Уважаеми колеги, имайте предвид, че авторското право в нашата страна е занемарено до неимоверност. Може би през ръцете ви е минал законопроект за авторските права. Смятам, че това трябва да бъде регламентирано в конституцията на всяка цена.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Обретенов.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Уважаеми дами и господа, аз искам да защита преди всичко текета, така както е даден и уточнен от Комисията за изработване на проекта за Конституция на Република България с едно допълнение, по право уточнение по ал. 5. Това, което се изнесе тук от господин Ганев като текст на ал. 5, не е точно. Нашата идея беше друга и текетът приблизително звучи така. За да избегнем частна и друга собственост, предлагам: "Принудителното отчуждаване на собственост за държавни и обществени нужди може да става само въз основа на закон и за доказана обществена потребност." Идеята я дадох аз, по господин Янаки Стоилов по-конкретно и по-подробно разви текста и мисля, че беше записан точно, като беше добавено, че се касае за отчуждаване и за държавна, и за общинска нужда само ако няма друг начин, по който да се задоволят тези неотложни обществени нужди.

Предполагам, че секретарките ще намерят точния текст, който беше продиктуван.

Бих искал да се сира с няколко думи на този въпрос, който се повдигна от колежата Ранков във връзка с неравнооставеността, според него на частната и държавната собственост - публична собственост, която лъхала от текста на закона. Не такава е идеята на закона и на проекта на чл. 17. Примерът, който се дава с чл. 67 и 68 от Търновската конституция, искам да го използвам за

обосноваване на своето становище. Вещност, когато Търновската конституция в чл. 67 говори, че правата на собственост са неприкосновени, има се предвид само частната собственост. По времето, когато се е създавала Търновската конституция, държавна собственост изобщо е нямало и от друга гледна точка в случая се касае само за частна собственост, защото се имат предвид не конкретните посетателства, уважаеми колеги, не конкретните посетателства върху собствеността, които се защитават от всеки закон - наказателен, граждански и т.н., а абстрактната възможност държавата да посяга върху частната собственост. Това е един принцип, установен още по време на Великата Френска революция, когато върху частната собственост е имало възможност да се посяга от страна на държавата, от страна на феодала, поради което именно тези текстове в чл. 67 и 68 на Търновската конституция защитават само правото и неприкосновеността на частната собственост. И когато ние в ал. 1 на чл. 17 от настоящия проект казваме: "Правото на собственост се гарантира и защитава от закона" тук имаме предвид конкретните проявления, а когато в ал. 3 казваме, че "частната собственост е неприкосновена", то се има предвид невъзможността на частната собственост да бъде превърната в държавна освен при условията на ал. 5.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Вълкана Тодорова има думата.

ВЪЛКАНА ТОДОРОВА: Моето предложение е към ал. 3 на чл. 17 да се прибави "и унаследяемост". "Частната собственост е унаследяема и неприкосновена." При положение че тук става въпрос за основни начала, мисля, че място на унаследяемост на частната собственост е тук.

И освен това, при положение, че се гласува ал. 3, която прави частната собственост неприкосновена, смятам, че ал. 5 не може да звучи така, както е формулирана. А би трябвало да звучи, съвсем логично е да звучи така: "собствеността на граждани и юридически лица не може да се отчуждава принудително."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Стоянов има думата.

СТЕФАН СТОЯНОВ: Предлагам в ал. 5 текстыт "въз основа на закон" да се замени със "закон", тъй като този текст "въз основа на закон" дава възможност законът да делегира права на други институции да участвуват в принудителното отчуждаване например - Министерският съвет, дори кметствата и т.н.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Михайлов.

АТАНАС МИХАЙЛОВ: Господин председателю, уважаеми дами и господа народни представители! Щом като в чл. 17, ал. 3 ние казваме, че частната собственост е неприкосновена, значи никой не може да пипа тази собственост без съгласието на собственика, защото ние имаме много примери в нашата

икономическа политика и при пането държавно управление на различни режими да си играят с частната собственост на отделния гражданин. Нека веднъж завинаги като осветим това право, че е неприкосновена тази собственост без негово съгласие при взаимно договаряне с оня, който иска да отчужди, то да не става. Излишно е да споменавам каква злоупотреба е вършила нашата власт от Освобождението до днешния момент с тази частна собственост. Моля, да я укресим и да я направим наистина неприкосновена!

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Соня Младенова.

СОНЯ МЛАДЕНОВА: Уважаеми колеги, като член на Комисията по изработване на проект за нова конституция на Република България пледирам пред вас да гласуваме текста така, както е предложен от председателя на нашата Комисия по отношение на ал. 1, 2, 3 и 4. По отношение на ал. 5 с направената добавка в края - ще изчета цялата шпация с подчертан добавеният текст. Аз съм го написала на ръка, но все пак ще ми бъде по-удобно, ако го получа. Господин Ганев, ако обичате.

"Принудителното отчуждаване на частна и друга обществена собственост (Ако се приеме промяната в ал. 3 "частната собственост" да бъде заменена със "собствеността",) приемам така: принудителното отчуждаване на собствеността за държавни и общински нужди може да става само въз основа на закон, при условие, че тази нужда не може да бъде задоволена по друг начин и след предварително и равностойно обезщетение."

Уважаеми колеги, вероятно юристите в залата, а и извън нея биха ни възразили на добавката в края на изречението така "справедливото обезщетение включва равностойно обезщетяване". Не стоят нещата така от практическа гледна точка, пък и от приложно поле на понятието "справедливост", защото опитът, който натрупахме в последните десетилетия при отчуждаване на собственности, показва, че справедливостта за съжаление не включва равностойност. Справедливо беше досега едно обезщетение да се вземе един недвижим имот и да се заплати по един много виски тарифи. Равностойността като обезщетяване за нас включва и възможност за възмездяване с друг имот и затова поддържаме пред вас тезата в този смисъл.

Колега Обретенов, по отношение на вашата решлика за частната собственост, що се отнася до виневането ѝ в ал. 3, смятам, че не сте прав и съображенията ми за това са следните: Виждате ли, собствеността по принцип се намира под защита на държавата - а държавната, и частната, а тук се издига частната собственост под особена форма на закрила, за да се лиши държавата от възможност да се разпорежда с нея, освен в този случай, в който ние току-що пледирахме в ал. 5, защото може да бъде посегнато на тази свещена и неприкос-

повена частна собственост само в изключителни нужди, при доказан обществен интерес, при реално равностойно възмездяване.

В подкрепа на това свое твърдение вие се позовахте на текста от Търновската конституция с аргумента, че тогава не е имало държавна собственост, а аз ще си позволя само да ви прочета едно изречение от Гръцката конституция от 1985 г. В чл. 17 е казано: "Собствеността се намира под защита на държавата. Правата, които произтичат от нея, не могат да се упражняват във вреда на обществения интерес и никой не може да бъде лишен от собствеността му, освен по мотиви за обществена полза, доказана по надлежания ред."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Корнажев, имате думата.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Господин председателю, госпожи и господа народни представители! Аз поддържам текста на ал. 3, както е в проекта. Подкрепям изложените съждения в тази насока и искам да добавя следното: частната собственост е неприкосновена и в Търновската конституция. Както основателно каза колегата Обретенов, още в съответните декларации и конституции на Франция от времето на Великата Френска революция насам. Но общият текст, който се предлага за собствеността изобщо е, първо, безсмислен и второ - неточен. Собствеността във венчното право, това го казвам за неюристите, се казва, че е абсолютна право. Това значи, че то е право по отношение на абсолютно всички. В курса на професор Баламезов, към който все по-често вече трябва да прибъгваме, докато приключим работата си по конституцията, е основанието се приема тезата на Дюги, че правото на собственост е и лично право. Не само абсолютно и венчно право, но и лично право. Лично право на личността, което е свързано с нейното обезпечаване. Премахването на това разграничение и имитираното понятие "собственост" изобщо или е прозрачно, или е погрешно. Прозрачно е, ако чрез това се правят опити да се сложи преграда срещу някои искания, срещу обществени организации, а пък е неточно, защото собственост изобщо не съществува.

Държавата и Народното събрание на Република България да каже, че всяка собственост, включително и държавната, е неприкосновена, е, меко казано, несъстоятелна. Затова аз поддържам текста, както е предложен от комисията в ал. 3.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Савов.

МИХАИЛ САВОВ: Господин председател, уважаеми народни представители! С внимание слушам дискусията по текста на чл. 17 и особено последното изказване на господин Корнажев, и искам категорично да заявя, че то е много слабо убедително. Мисля, че е успех за Конституционната комисия форму-

лировката на ал. 2 на чл. 17, в която наистина в обобщен вид се решава проблемът с формите на собствеността на една смесена пазарна икономика, към каквата ние се насочваме. Смесената пазарна икономика предполага различни форми на собственост и те много добре са обобщени с формулировката "собствеността е частна и публична".

Що се отнася до ал. 3 - извинете ме, но за себе си аз оставам с дълбокото убеждение, че тази формулировка просто логически не издържа. Не е възможно да се признава, че собствеността е частна и публична и след това само една от формите на тази собственост независимо от нейното значение, количествен дял и т.н. да се обявява за неприкосновена, по този начин, създавайки конституционни предпоставки, да се трайат всички останали форми на публична собственост. Как е възможно това? Това е логически абсурд!

Ето защо аз предлагам, ако се държи на ал. 3, задължително да остане във формулировката: "собствеността е неприкосновена" и това да се отнася за всички форми на собственост в условията на смесена пазарна икономика, защото всичко друго е логически non-sens и да се помисли евентуално дали не би могло да се обединят да речем, ал. 2 и 3, за да не се дублира "собственост - собственост". "Собствеността е частна и публична. Тя е неприкосновена."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата за решлика господин Александър Величков.

АЛЕКСАНДЪР ВЕЛИЧКОВ: Искам да се разбере ясно, че има текстове, на които ние държим до такава степен, че те могат да се определят като неприкосновена територия и ви моля да не навлизате в тях. Ако преди няколко месеца можеше да се разиграва картата за арендата по отношение на Закона за собствеността и ползуването на земеделните земи, то сега е много опасно да се разиграват такива карти, за които се знае, че нашата позиция е категорична и затова много ви моля да не се дискутира повече по отношение на чл.3.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Церовски.

ВАЛЕНТИН ЦЕРОВСКИ: Искам да помоля експертите от Комисията по икономическата политика да излязат и обяснят тук, при положение, че се приеме чл. 3, че собствеността е неприкосновена - по какъв начин ние ще прокараме приватизацията по-нататък. Много ми е интересно. Елате и обяснете.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Обретенов, имате думата за решлика.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Дами и господа, изглежда, че не съм бил разбран. Аз смятам, че съвсем логично обясних тезата - неприкосновеността може да се отнася само за частната собственост, тъй като държавата не може да отчуждава от себе си собственост. Това, което каза колегатата Церковски, също е вяр-

но - ако вие възприемате някакъв друг текст, то приватизацията ще стане невъзможна. Останалото - оставям на вас.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Наред за изказване е господин Стоилов.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: В залата се създава известна неяснота, като се смята, че едната страна държи на неприкосновеност на частната собственост, другата пък е против. Няма такова нещо. И ако има наистина такива позиции - те смятам, че са изолирани. Аз искам да кажа, че хората от лявата страна на залата подкрепят в своето мнозинство тази амплея, защото си дават ясна сметка, че става дума не за форми на собственост, а за юридически режим на собствеността. Естествено е, че държавата като собственик и като субект на власт може със своята собственост да се разпорежда. Въпросът е ние да защитим тези собственици, които са различни от държавата, независимо от какви форми на собствеността това съществува. Поради тази причина ние подкрепяме алинеята. *(Ръкопляскания и от депутатите на СДС)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Стоилов, който се е записал за изказване.

СТЕФАН СТОИЛОВ: Моля за внимание. Аз не съм ви губил нито минута. Възползвайки се от препоръките на господин Корнажев аз в последните 10-15 дни, макар че не участвах в дискусиите прехвърлих много конституции и ако искате наистина да бъдем модерни, аз съм съгласен с хората от комисията, може да остане този текст. Имайте предвид, че ние звучим малко или много демодне. В повечето съвременни европейски конституции, собствеността е обект на закрила, а някъде е казано - на специална закрила. Но в съвременните общества собствеността не се превръща и не е превърната в някаква своего рода свещена крава, която, като застане на пътя, трябва да я заобиколите непрекъснато. Там се говори за защита, за закрила на собствеността, а ние я обявяваме за свещена, за неприкосновена и пр., следвайки все назад. Съгласявам се с текста, но не идеологизирайте тези неща. Това е въпрос на съвременно виждане и с ал. 3, господин Корнажев не може да не се съгласи, ние сме на крачка по-назад от европейските конституции. Благодаря.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата за процедурно предложение.

ЕМАНУИЛ МАНЕВ: Мисля, че този въпрос беше достатъчно разгледан и от едната, и от другата страна. Чухме всички изказвания. Те започват да се повтарят. Предлагам да се прекрати дискусията и да се гласува. *(Ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има процедурно предложение да се прекрати дискусията и да се пристъпи към гласуване. *(Неодобрителни гла-*

сове от залата)

Ако решаваме иначе, то аз давам думата на господин Захариев.

ПЕТКО ЗАХАРИЕВ: Дами и господа, с всички подтекстове съм съгласен само правя едно допълнение. Не можем да приемем - "принудително". На тази дума не ѝ е мястото тук. Затова предлагам да оформим един текст: "Отчуждаване на частна и други собствениности за държавни, общински и обществени пужди за доказана обществена потребност да става по взаимно съгласие със собственика по предварително обезщетение."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Кюранов поиска думата от името на парламентарната група на БСП.

ЧАВДАР КЮРАНОВ: Господин председател, уважаеми колеги! Аз се страхувам, че този текст на ал. 3 действително може да стане един камък, който да не може да бъде прескочен от нашето Народно събрание. Аз лично смятам, че той трябва да остане. Разбирам много добре съображенията на моите колеги от парламентарната група на Българската социалистическа партия и на значителна част от тях, но мисля, че ние трябва да разберем и съображенията на друга страна. След като в продължение на много дълго време частната собственост беше поставена при специално лонни условия, не е толкова странно, ако се приеме тази формула. Че тази формула не е точна - това е известно. Неотдавна не друг, а уважаемият господин Москов излезе със специална статия във в. "Свободен народ", където съвършено ясно показа, че частната собственост нито е свещена, нито е неприкосновена. Аз не бих искал да правя такива дебати и да вадя от това извод, да изказвам съображения. Възражението на господин Церовски също така не го приемам, защото ал. 5 дава отговор на този въпрос - как може да се направи приватизация. Законът не осъществи тази принуда и въпросът не бъде решен, но нека да не прибъгваме сега тук нито до юридически, нито до политически съображения. Аз разбирам желанието на нашите колеги отясно и аз лично не гласувам за тази алинея.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има процедурно предложение и аз съм днъжен вече да го подложа на гласуване. Заповядайте и вие.

СТЕФАН СТАЙНОВ: Благодаря, господин председател! Уважаеми колеги, в частност, уважаеми господин Великов, процедурата за прекратяване предполага допълнително изказване в нейна подкрепа или в нейно отричане, така че, искайки думата, аз не спирам работата на Великото Народно събрание, а полагам усилия, каквито би било добре, ако полагат всички, тя да се осъществява в стриктен унисон с постановките на Правилника за дейността на това Велико Народно събрание! Извинявам се, че така трябва да репликирам, но правото да се защитава правилникът не е изключително право на Бюрото.

Аз се обявявам против прекратяването на дискусиата и изключвам възможността по който и да било член на конституцията да се прекратяват дискусиите. Има достатъчно много и сериозни аргументи, които трябва да бъдат изложени и аз съм дълбоко убеден, че ако се отнасяме с уважение към аргументите един на друг, всичко онова, което бъде гласувано, ще бъде гласувано по убеждение!

И в тази връзка исках да направя реплика и на колежата Величков. Има твърде много сериозни аргументи в подкрепа на така предложената релакция на ал. 3, за да трябва с аргументи от типа на тези, които той изложи, да постигаме консенсус. Каза го и господин Кюранов. На мен ми е неудобно да го повтарям - ние не правим въобще Конституция на България - ние правим Конституция на България след 45 години тоталитарна власт и тази конституция дори и само да декларира, трябва да прокламира държавна защита на частната собственост! Толкова ли е трудно да го разберем? Аз се обръщам към всички, тъй като тук се говори, че не била прецизна, че не знам какво си... Това е аргумент, който трябва да изложим, а не, че ако не се приеме този член, едн който си щял да излезе от парламента. С излизане от парламента проблемите на България не се решават! *(Ръкопляскация)*

Аз приключвам и приканвам не да се прекрати дискусиата, а всички да се обединим около предложението, което беше направено допълнително от председателя на комисията, отчитайки всички конструктивни предложения. Благодаря ви. *(Ръкопляскация)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имам записано предварително при мен за изказване само Мариана Христова. Последна давам на нея думата.

Господин Палакаркин, имате думата за реплика.

ВАСИЛ ПАЛАКАРКИН: Господин председателю, госпожи и господа! От средствата за информация знаем, че проектът за Конституция е електичен и компилативен и т.н. Аз смятам, че ние сега - в края на 20-то столетие да откриваме колелото е срамота! Най-малко 4 конституции говорят за частната собственост. Казват: Тя се гарантира от държавата. Не се казва, че е неприкосновена. Навсякъде се казва, че може да бъде отчуждавана за обществена полза. Аз поддържам така, както е дадено в проекта, и приканвам всички да гласуваме за него. Но ние - имайте предвид - сме в преходния период. Частното лице е зле поставено спрямо държавата и следователно неговата собственост и права трябва да бъдат защитени на този етап. Така че трябва да остане и думата "неприкосновеност". Те това е! Благодаря. *(Ръкопляскация)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Мариана Христова. Господа, имате ли още аргументи? Защо давам и по-нататък думата ли? Ще ви кажа за-

що - защото след всеки две изказвания може да стане един и да каже да се прекратят изказванията. Не може така. Аз не съм съгласен, че при обсъждане на Конституцията при всеки повод трябва да се спират изказванията. Трябва по принцип да се решат това - може ли да се прекратяват изказванията или не. Нелейте така! Аз досега на всички давах думата и никой не се възпротиви на това.

МАРИАНА ХРИСТОВА: Колеги, искам с няколко думи да подкрепя текста, който е предложен от Комисията за изработване на проект за Конституция на България и може би като член на тази комисия да внесе някои пояснения в тази насока.

Изказването на колежата Бончо Ранков беше негово становище по въпроса, а не становище на парламентарната група като цяло. Не знам и господин Кюранов откъде има такива впечатления, че отляво се иска едно, а вдясно - друго. В Комисията за изработване на проект за Конституция на България, където работят юристи от различните политически партии, представени в парламента, нямаше спор по същността на текста така, както го представи Конституционната комисия. Няма никакво различие между юристите за това, че ал. 3 наистина трябва да защити частната собственост като я обяви за неприкосновена, а ал. 4 пък създава специален режим за държавната и общинската собственост. Искам да ретрикирам и господин Корнажев по отношение твърдението му, че непременно е проф. Баламезов трябва да започваме и свършваме, че България на 5 до 29 юни 1990 г. е взела участие в Копенхагенското съвещание на Конференцията по човешките измерения, в Съвещание по безопасност и сътрудничество в Европа, където в чл. 9, т. 6 е казано: "Всеки човек има право на мирно използване на своята собственост - индивидуално или съвместно с други. Никой не може да бъде лишан от своята собственост с изключение на случаите, които са определени в полза на обществения интерес и условията, предвидени в закона и съответстващи на международните задължения в международното право." Така че ал. 5 в аспекта, в който я предложи и господин Обретенов, изцяло отговаря на този текст на документа. По тази причина смятам, че заслужава цялостното предложение за уреждане на въпроса за собствеността в чл. 17 да бъде подкрепена от Народното събрание и да бъде приет именно в духа на този международен документ.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Давам думата на господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, струва ми се, че трябва да се изрази общо задоволство от обсъжданията, че цялостната идея на този толкова важен текст на бъдещата Конституция намери подкрепа сред народното

представителство. Искам да помоля най-напред господи Ахрянов да се съгласи, че интелектуалната собственост, която е изключително важна и занемарена, заедно с това днес в България всъщност е част от общото понятие за собствеността. И закрилата на собствеността изобщо, господин Ахрянов, е заплата и на интелектуалната собственост, която трябва да намери допълнителното си уточняване и развитие в закона.

Второ. Госпожа Тодорова, моля не настоявайте да се прибавя в ал. 3, че собствеността, имам предвид частната, е неприкосновена и унаследяема. Това е принцип, който никога не поставя под съмнение. Това лежи в логиката и на тази конституция.

Трето. Още едно изречение към аргументите, които се изложиха толкова задълбочено. Не по само чисто обществени аргументи, свързани с преминаването ни към друга система на собственост и по-точно собствеността на държавата, е в нейното пълно разпореждане от определена по-ясна заплата има другата, така наречената от нас частна собственост. И затова предлагам, господин председател, сега да преминем към гласуване на следните редакции на този текст:

"Чл. 17. ал.1. Правото на собственост се гарантира и защитава от закона."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте.

С 278 гласа за, нито един против и нито един въздържал се текстът се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Ал. 2. Собствеността е частна и публична."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте.

Текстът на ал. 2 се приема с 272 гласа за, 1 - против и 2 - въздържали се.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Ал. 3. Частната собственост е неприкосновена." Позволявам си да прибавя още веднъж особено за господин Савов, когото много уважавам - това не означава, че другата може да бъде разграбвана, крадена. Защото ал. 1 създава принципно режим.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте текста на ал. 3.

Текстът се приема с 257 гласа за, 10 - против, и 12 - въздържали се.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Ал. 4. Режимът на обектите на държавната и общинската собственост се определя със закон."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Текстът се приема с 266 гласа за, нито един против и 2 - въздържали се.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Алинея 5. Дълга едно терминологично уточняване, което, изглежда, се падага. Господа, когато се каже принудително отчуждаване, това не е форма на някаква особена принуда. В правото отчужда-

ването е обикновената продажба. За да има разлика от тази обикновена продажба, се казва принудително отчуждаване. Но текстът е демократичен.

"Принудително отчуждаване на собственост за държавни и общински нужди може да става само въз основа на закона и при условие, че тази нужда не може да бъде задоволена по друг начин и след предварително и равностойно обезщетение."

Господин председател, моля да се гласува това съдържание на ал. 5 на чл. 17.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте ал. 5 на чл. 17.

С 267 гласа за, 2 против и 4 въздържали се текстът на ал. 5 на чл. 17 се приема.

Господин Ганев, чл. 18.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Струва ми се, господа, че преминахме една изключително важна материя в този момент.

Чл. 18. Първоначалното съдържание е следното:

"Ал. 1. Подземните богатства, крайбрежната плажна ивица, водите, горите и пълчищата с национално значение са изключителна държавна собственост.

Ал. 2. Със закон може да се установява държавен монопол върху железопътния транспорт, производството на ядрена енергия, оръжия, взривни и силно упойващи вещества.

Ал. 3. Държавата осъществява върху континенталния шelf и в изключителната икономическа зона суверенни права за проучване, разработване, опазване и стопанисване на биологичните, минералните и енергийните ресурси на тези морски пространства.

Ал. 4. Държавата упражнява суверенни права върху радиочестотния спектър и позициите на геостационарната орбита, определени с международни споразумения.

Ал. 5. Редът и условията, при които държавата предоставя концесии на обектите по ал. 1, 2 и 3, се уреждат със закон.

Ал. 6. Държавните имоти се стопанисват и управляват в интерес на гражданите и на цялото общество."

Тук има един капагол от предложения.

Любомир Иванов предлага да се прередактира първата алинея така: "Подземните богатства, водите, крайбрежната плажна ивица и горите със специално предназначение са изключителна държавна собственост." Тоест не с национално значение, а със специално предназначение. (*Гласове от залата: Какво значи "специално"?*)

Любомир Иванов има предложение и по втората алинея: "Със закон мо-

же да се установи държавен монопол върху железопътния транспорт, пътищата с национално значение, производството на ядрена енергия, оръжие, взривни и силно упойващи вещества."

Комисията по радио и телевизия предлага: "Държавата упражнява суверенни права върху радиочестотния спектър в определените на Република България по международни споразумения позиции на геостационарната орбита."

Господин Церовски предлага ал. 6 на чл. 18 да бъде следната: "Публичните имоти се стопанисват и управляват в интерес на гражданите и на цялото общество."

Надежда Илчева предлага в ал. 1 да се добави "континенталния шelf".

Тодор Семов предлага в ал. 1 думата "шлажна" да отпадне.

Цезар Карафензов - в ал. 2 да се добави след упойващи и "радиоактивни вещества".

Станислав Стоев предлага втората алинея да изглежда така: "Със закон може да се установява държавен монопол върху железопътния транспорт, производството на ядрена енергия, оръжие и взривни материали, силно упойващи вещества и лекарства." Той прибавя и "лекарства".

Ангел Ахрянов предлага чл. 18 да отпадне.

Екатерина Маринова предлага следните взривни и силно упойващи вещества да се добави "производството и търговията с потпоневи изделия и спиртни напитки". Тя предлага последната алинея на чл. 18 да бъде последна алинея на предшествувания член 17.

Врѝбка Орбенова предлага терминът "силно упойващи вещества" да се замени с термина "наркотици".

Коста Велков предлага препомериране, но освен това предлага нова редакция на ал. 5: "Условията и редът, при които държавата предоставя концесии на обектите по ал. 1 и 2, се уреждат със закон."

Дотук, господин председател. Нека се уточнят някои от предложенията. Ако искате, ще ви предложа, без ангажимент, на базата на всички тези предложения едно становище на Комисията за изработване на проект за Конституция. Засега.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Нека да чуем предложението на Комисията за изработване на проект за Конституция, което може би ще ограничи разискванията.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Ал. 1. Подземните богатства, крайбрежната шлажна пивна, водите, горите и пътищата с национално значение са изключителна държавна собственост."

Дотук не правярам никаква промяна. Ако Комисията по изработване на

проекта за Конституция няма други идеи, няма смисъл да четем текста.

Господин председател, дискусиата може да бъде открита.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Ако сте съгласни, нека да процедираме така - алинея по алинея.

Първ поиска думата Любомир Иванов. Има думата.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ (*Зелена партия*): Предложението, което дадох за първата алинея, всъщност не отразява моето истинско становище - какво трябва да бъде изключително държавна собственост. Бих предпочел още неща да отпаднат тук, но правя едно предложение, което все пак мисля, че е реалистично. То е в духа и на това, което беше гласувано на първо четене. Промените, които предлагам, всъщност предложенията, които се различават от другото, са три:

Първото е, че водите преминават до подземните богатства, защото те са също такъв природен ресурс и там е естественото им място. И затова се казва "подземните богатства, водите", и се продължава - "крайбрежната плажна ивица и горите със специално предназначение са изключителна държавна собственост."

Втората промяна е, че пътищата с национално значение, които досега бяха в ал.1, също мисля, че систематичното им място не е тук, тъй като те са инженерни съоръжения, каквито са железопътният транспорт, железопътните линии.

И затова моето предложение всъщност означава, че те се преместват в ал.2, където със закон може да се установи държавен монопол и т.н.

И третата корекция на предния текст, която предлагам, това е вместо "горите с национално значение" да се говори за "горите със специално предназначение."

Аз просто се уморих да обяснявам както тук, в пленарната зала, така и в Конституционната комисия, какво означава едното, тоест, какво не означава едното и какво означава другото. "Гори с национално значение" за хората, които разбират от гори, това е нещо неясно, произволно, това е понятие, което ние теньрва ще въведем в тази Конституция. То не означава нищо и може да означава всичко. Това е въпрос на произвол на тълкуването. Би могло да се тълкува в бъдеще, в зависимост от този, който ще го тълкува, било бъдещ парламент, било правителство, че горите с национално значение това са всички гори и по този начин да се затвори пътят за връщане на частните и общинските гори. А би могло, в зависимост от желанието на този, който тълкува, да се тълкува съвсем ограничително, че горите с национално значение това са само резерватите.

А другият термин "горите със специално предназначение" е понятие, което има съвсем точно определено съдържание. Определени са и категориите на тези гори, които влизат там, знае се точно кои са те, знае се какъв процент от горския фонд заемат. И това е мнението и на всички експерти, с които аз съм говорил, че правилното понятие, което трябва да се употреби тук е "горите със специално предназначение".

Засега разбирането, което срещнах например в комисията, беше следното: Нито един човек не каза, че разбира какво означава едното и какво означава другото. Това, което казаха моите колеги от Конституционната комисия, беше, че ние не разбираме, не знаем какво означава това, но нека си остане както е. Това за мен е просто, не искам да търся подходящ термин.

Това е накратко аргументацията на предложението, което направих.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има две реплики - Красен Станчев и след това Николай Павлов.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Искам да кажа, че заедно с Любомир Иванов защитавах аналогично виждане. Ако остава такова нещо за горите, аз съм против, разбира се, изобщо да има държавен монопол върху горите или водите, но ако остава такова нещо, трябва да бъде терминологията, употребена в предложението на господин Любомир Иванов.

Лично аз, ползвайки тази реплика, искам да кажа, че подкрепям предложението на Ангел Ахрянов този член да отпадне. Но не може да остане празно място на неговото, там, където той е бил.

Затова аз предлагам текст, много простичък и ясен: "Обектите на изключително държавна собственост и държавния монопол се уреждат със закон". Това обхваща всички възможни хипотези. *(Шум от залата)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: За реплика има думата господин Николай Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Дами и господа! Искам да ви върна към един внимателен прочит на този текст, за да избегнем някои недоразумения. Очевидно трябва да вложим едно и също съдържание в едно и също понятие, за да стигнем до една и съща идея. Иначе типът мислене ще се окаже решаващ.

И така имате в хипотезата на чл.18 няколко обекта на регулиране. Имате подземни богатства - хипотеза, крайбрежна плажна ивица - хипотеза, след което едно по-разчунено изречение, което обхваща водите с национално значение, горите с национално значение, планината с национално значение, за да стигнем до онова, което ги обединява, че те са единствена и изключителна собственост на държавата. Кое буди спор?

Буди спор това, което господин Иванов преди малко обсъждаше, че в кон-

кретния случай тогава, когато говорим за пътища и за гори, терминологично трябва да употребим някакъв друг израз. Извинете ме, но в случая обединяващата фигура е националното значение. Това е нещото, което е развиващият момент в дефинирането на понятието. Може ли, сега по обратния път, може ли в това понятие от национално значение да се направи извод, който да е различен и който да е толкова различен, че да не може да определи понятието, което искаме да разберем къде е, къде е съотношението - държавна или някаква друга собственост. Специално регулирана или общо регулирана?

В случая националното значение не е само възприемане на вече приети чужди конституционни постановки, а едно звучене, което, макар от гледище на специалната наука, да изглежда недостатъчно точно, в гражданския оборот вече е добило такъв обем, че го покрива точно онова съдържание, което се изразява с другото понятие.

Така че, мисля, че в случая не бива да тръгваме към чисто вкусово детерминиране на понятието, защото тогава ще нахъсаме изречението прекалено много и ще ни трябва прилагателни по отношение на трите обекта, тоест, не само по отношение на горите, но и по отношение на пътищата и водите. Те трябва да бъдат дефинирани във всички случаи.

Моля по изложените съображения да приемете редакцията така, както е предложена в разпоредбата на чл.18, ал.1.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Стайнов има думата.

СТЕФАН СТАЙНОВ: Уважаеми колеги, преди да направя предложението си, искам да подчертая, че аз съм го внесъл писмено по надлежния ред с входящ номер от канцеларията. И затова моля, когато се докладват предложението, независимо от това дали се приемат или не, да бъдат зачетени всичките народни представители.

(ГИНЬО ГАНЕВ ОТ МЯСТО: Къде се намира вашето предложение?)

СТЕФАН СТАЙНОВ: Вие положително го имате, тъй като онзи ден в доклада си казахте, че в моето предложение се съдържат важни идеи по отношение на местното самоуправление. В същото това предложение, което предлагам, че сте чели,...

(ГИНЬО ГАНЕВ ОТ МЯСТО: В цялостното?)

Не цялостното. То е страница по страница, член по член, направено точно така, както се изисква. Текстът - какво се прибавя и какви са мотивите.

Предложението се отнася до ал.1 и се състои в следното: След думите "пътища с национално значение" се поставя запетая и се добавя "както и природните и археологически резервати и национални паркове". Нататък текстът продължава така, както е в момента в алтисега.

Освен това предлагам да бъде създадена нова ал.2 със следното съдържание: "Националното значение на обектите по предходната алинея се определя със закон."

Съответно досегашните ал.2, 3, 4, 5 и 6 се изместват с една напред.

Съображенията да бъде допълнена ал.1 не се нуждаят от никакви специални аргументи. Според мен това е пропуск.

А що се отнася до втората алинея, практиката не само на изминалите години, а и на изминалата седмица показва, че изпълнителната власт е склонна твърде приемливо да поставя граница между държавната и общинската собственост. Мисля, че става дума за постановление N 106 за отменяне на предоставена на общините собственост, с които те са създали фирми. Сега, връщайки собствеността, фирмите се оказват недействителни.

"Националното значение" предлагам да се определя със закон. В един случай това ще бъде законът за пътищата, в други случаи - за горите, за водите и т.н.

С това се изчерпва предложението ми по чл.18. Отбелязвам, господин председател, че съм направил предложение и за пов.чл.18 "а", който предлага на вниманието ви една дефиниция на обхвата на общинската собственост. В подходящ момент, моля, да ми бъде дадена думата да го изложа.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Велко Вълканов има думата.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Уважаеми колеги! Решително отхвърлям предложението на колежата Иванов да се промени текстът на чл.18, ал.1.

Искам да ви кажа, че преди 10 дни бях на събрание на лесовъди и им разказах за нашата работа и за проекта в това отношение. Възмущението беше всеобщо. Всички ми казаха, че лесовъдите без оглед на цвят, мирис и вкус решително въстават срещу тази формула за специалното предназначение. Един от най-големите лесовъди на България използва дори една драстична фраза, за да определи отношението си към това предложение. Той нарече предложението "подла постъпка". (*Гласове от залата: Как се казва?*) Това с негово становище. Няма значение името му.

Той посочи, че този специален горски фонд, този обем гори, които се обхващат от понятието "специално назначение" са твърде малко по обем, едва 30 на сто. И те съвсем не са в състояние да решат проблема за кислорода и водата на нашата страна. Тук се посочва, че в тези национални гори се формират над 85 на сто от водния оток на страната.

Следователно, ако ще слезем до равнището на 30 на сто, рискуваме да останем без вода и дори без кислород.

Тези дни получих писмо от представители на нег организации, водещи в

тази област: от Съюза на учените в България, подписано от професор Иван Матев; от Научно-техническия съюз по лесотехника, подписано от председателя му инж. Пашев; от Независимия съюз на лесовъдите в България, подписано от професор Колев и от Съюза за защита на природата, подписано от старши-научен сътрудник Герасимов.

Писмото започва така: "В проекта за нова Конституция подкрепяме формулировката на чл.18, ал.1, с който се запазва държавната собственост на горите, поради общонационалното им значение." Това е мнението на авторитетите в тази област. Не знам какви авторитети използва Любомир Иванов, по това са авторитетите, с които аз се консултирах.

И тук се отбелязва, че например в съседните нам страни Гърция и Турция и далечна Канада държавните гори са почти 100 на сто. В Англия се върви рязко към одържавяване на горите. А там, където все още са частни горите, там се създава правен режим, близък до режима на държавните гори.

Значи във всички случаи се изхожда от идеята, че гората е национално богатство, обслужва цялото общество, цялото човечество дори. И затова никой не може да има частно право, някакъв парцел, с който да се разпорежда.

Сега, вярно е друго, че би могло да има... (*Иван Гичев от място: Частните гори ги взехте в България*) Я мълчете вие, специалист по всичко.

Искам да ви кажа - би могло да има и частни гори, би могло, това е друго нещо. Те казват - да, може да има частни гори, обаче след като той получи частен парцел от 10-15 декара и го засади с гора, това вече той може да си го запази. Но да се приватизира държавната гора, да се нарушава държавният горски фонд е повече от опасно.

И аз ви призовавам, приятели от Земеделския съюз, недейте се подвежда от тези идеи. Те са опасни. И аз се удивлявам, че хората от "Екогласност" могат да изоставят тази идея, която всъщност изцяло би трябвало да бъде подкрепяна от тях.

С това завършвам. Благодаря ви за вниманието.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата за реплика има Стойчо Донев.

СТОЙЧО ДОНЕВ: Права реплика. Мисля си върху следния случай. Подземни богатства, води с национално значение, да. Но имам местенце, бия сонда, излиза вода, тази вода е моя. Мога да поливам, мога да давам на компанията. Но...

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ (от място): Кой ви пречи?

СТОЙЧО ДОНЕВ: Сега ще ви кажа кой ми пречи. Ако излезе нефт, той вече няма да бъде мой.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ (*от място*): И минерална вода да излезе, пак няма да е ваша.

СТОЙЧО ДОНЕВ: Защото водата, господа, е по-скъпа от нефта. Водата сега се продава 35 долара барел, а нефтът е 14. И точно този въпрос поставям. Вие казвате, няма да бъде моя. Как няма да бъде моя! Всеки, който прави кладенец, е негов. Я идете и вземете на някой кладенеца!

Какво значи минерална! Ами питейната вода е по-скъпа. Много грешите. И затова ви казвам, мислете по този въпрос.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата има Красен Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Аз не мога да разбера патоса на господ ~~ан~~ Вълканов. Става дума за това, че в световната практика и навсякъде дори където са частни горите, винаги оназването на гората и оназването на подземни и други природни богатства са единственият казус, който ограничава частната собственост. Аз не мога да разбера защо трябва непрекъснато, като излезе някой на микрофоните да разирава, че частниците са лоши хора. С тази презумпция до какъв ще стигне. Става дума за нещо много просто. Специфичният режим на ползуването и на едното, и на другото, тоест на всички ресурси и природни богатства, трябва да бъде определено със закон. Същата разпоредба я има в ал. 5. Защо трябва тогава да съществуват предишните алинеи? Най-разумният подход, за да няма никакви дискусии по този член, е да остане един разгърнат вариант на ал. 3. Нищо повече.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата за трета реплика господин Аврамов.

ХРИСТО АВРАМОВ: Господин Вълканов, вие казвате, че лесовъдите са казали, че връщането на гората е подла постъпка. Обаче още по-подла постъпка беше, когато гората беше отнета на хората. Аз направих среща с всички селяни в моя изборителен район и те си искат горите.

Освен това в чл. 17, ал. 3 ще току-що приехме, че частната собственост е неприкосновена и затова ще сиiram да обмислим въпроса за връщането на известна част от горите на хората.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Илчева.

НАДЕЖДА ИЛЧЕВА: Господин председател, колеги! Категорично се обявявам в подкрепа на чл. 18, ал. 1, като си позволявам малки корекции и допълнения.

Предлагам алинеята да приеме следния вид: "Подземните богатства, крайбрежната плажна ивица, континенталният шelf, горите и водите (или водите или горите) с национално значение, пълтината (не само пълтината с национално значение, а пълтината въобще) са изключителна държавна собственост."

ност."

ЛЮБОМИР ИВАНОВ (от място): Пълна глухост.

НАДЕЖДА ПЛЧЕВА: Колега, моля ви се, днес цял ден слушам вашите изказвания. Аз вземам за първи път думата и моля да имате достатъчна култура, за да ме изслушате. Бъдете достатъчно възпитан. Аз ви слушам през цялото време с голямо търпение.

Имам предвид, че континенталният шелф се третира в ал. 3, но само се подсказва, че той е държавна собственост, без да е упоменато, а се третира напълно на третиране на държавата на този шелф. Така че смятам, че горе изрично трябва да бъде упоменато, че той влиза в тази държавна собственост.

По отношение на пътят смятам, че ние не създаваме условия за частни пътища. Пътищата в България, на една такава малка територия, са винаги с национално значение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата има господин Воденичаров.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Уважаеми господа пародни представители, аз сутринта обещах да прескачам "Зелената партия" и "Екогласност". Иначе щях да изубя една минута в остри приказки по техни адрес. Призовавам ви да гласуваме чл. 18, ал. 1 и 2 без особени изменения.

Пътищата и горите трябва да бъдат с национално значение, защото става въпрос за гори над 800- 1000 м. Такива гори, от чиито водосбор зависи плодородието и безопасността на венчико това, което се намира в равнините. За щастие има и по- неразумни нации от нашата. Аз обичам да ходя по едни високи планини - Хималаите. Знаете какво стана преди 2 години там. Вследствие на "разумното" изсичане на горите, мусонните дъждове причиниха вълна, която заля Бангладеш с двуметров пласт вода. Това се случва доста често там. Ако един нов Мако Даков рени с гола сеч да замени иглолистните гори в района на Мусала и Заврачница, то положително, докато пораснат широколистните гори, Пазарджик и Пловдив ще бъдат потопявани на няколко пъти. Така че, "специално значение" на мен ми намислява на "специален кореспондент", "специална част", "специален контингент", какъвто предлагаше господин Иванов да отиде в Персийския залив. Дайте да се разберем. В резултат на зелената маса, която ние ще поощряваме на нашата територия, нашите серни и въгледвуокисни емисии трябва да намалеят според швейцарските споразумения с 5 до 10 %. Как ще го направим това, след като еколовите прекъснат са готови да правят живи вериги само и само да спрат втората ядрена централа. Ние не можем да прекъснем производството на електроенергия в нашите термични централи. Това означава, че нашите емисии ще бъдат все така богати на въгледвуокис и

на серни газове, но можем да запазим горите в масивите над 1000 м. Естествено, че горите в Добруджа, в Лудогорieto, там, където нямат национално значение, ще могат да бъдат върнати на техните собственици. Но горите в планинските масиви, във влажните зони, където пада голямата част от дъждовете, трябва да бъдат запазени, защото това е спонгерът, това е буферът, който предпазва останалата част от България от наводнения.

Аз съжалявам, че не съм дал писмено становището си, но ядрена енергия не може да бъде изключително държавна собственост така, както и космическата енергия. По-скоро ядрените центри трябва да бъдат.

И като тесен специалист само ще ви обърна внимание, че производството на наркотици ние не можем да поставим в нашата Конституция. Не е много красиво да декларираме, че произвеждаме наркотици. Тези вещества се наричат "физиологически активни вещества". Ние трябва да употребим термина "силно физиологически активни вещества" ако искаме да бъдем точни.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата за решика има Любомир Иванов.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ (Зелена партия): Искам да направя решика на господни Румен Воденичаров. Аз напълно споделям неговата загриженост за горите и особено за тези гори, които са над 800 - 1000 м., които действително имат това значение, за което той говори. Но с това, което той говореше, той даде едно възможно тълкуване на понятието гори с национално значение, именно горите над 800 - 1000 м. Това е едно възможно тълкуване и то с нищо не е закрепено. Друг е въпросът, че именно тези гори със специално предназначение са точно горите, за които той говори.

Друго, което беше казано, именно, че това предложение е подло, аз бих казал, че тази формулировка, която сега възвестува, може да се окаже подла, ако се тълкува, че и горите с национално значение са именно резерватните гори, защото тогава те ще се окажат под 3%. Нека се замислим за това.

Също в изказванията на колегите, които направиха преди мен, включително и господни Воденичаров, някак си прозираше това разбиране, че една гора, ако тя е частна, било и под 800 м., непременно ще бъде изсечена, унищожена, а държавните гори, които са над 800 м., само защото са държавни, ще бъдат опазени.

Аз съжалявам, но практиката показва точно обратното. Точно обратното показват предпоследните години, и то по един много жесток начин за българските гори. Законът за горите, който в скоро време ще внесем, както и предните закони, които са били преди войната, предвиждат нещо друго, че режимът на ползуване, лесоустроителните планове и т. н., този режим е еднакъв

за всички видове гори и не зависи от тяхната собственост. Собственост и начин на ползуване, това са две различни неща. Тоест мисля, че тук имаше едно добро намерение, но просто неразбиране и смесване на нещата.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата има господин Кукуров.

ЙОРДАН КУКУРОВ: Аз сега навлизам в този текст и откровенно трябва да ви кажа - сега разбирам в тези два реда колко съдби и колко противоречия стоят. Една делегация от Смолянски окръг от името на нашия Български земеделски пароден съюз "Никола Петков" постави изрично искане, че техните имоти изцяло са засадени с гори, цели райони са заети и по този начин те влизат в това понятие с национално значение. Те са включени в масиви, които са вече по 1000, 2000 и 5000 дка.

На друго място хората поставят религиозно въпроса, когато се връща собствеността на земята, а техните гори въобще няма да се върнат и с нищо няма да бъдат обезщетени тези хора, поставя се въпросът за една човешка, социална справедливост, в духа на новото време и изисквания.

Говори се за гори със специално предназначение. Говори се за гори с национално значение.

Моето разбиране в случая е, че ние сме пред един много широк, много сериозен и тежък проблем, така както го постави и Велко Вълканов. Аз предлагам предвид важността на проблема да не разрешаваме засега и да не подлагаме въпроса на гласуване, да съгласуваме със специалисти въпроса - специалисти по горските фондове, специалисти по опазване на природната среда, икономисти и т. н. - да се съветваме, да мислим по-нататък, по този проблем да не го разрешим, макар че е само в няколко понятия и само в два реда. Смятам, че това би било най- разумно.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Димитър Езекиев.

Господин Ганев, направено е предложение да се отложи разглеждането на този член.

ДИМИТЪР ЕЗЕКИЕВ: Господин председателю, госпожи и господа! Мисля, че ако господин Велко Вълканов малко по- спокойно беше обяснил проблема, така както той е изложен от нашите специалисти по горско дело, щяха да бъдат съестени една част от споровете, водени сега. Давам си сметка колко слаба е информацията в залата за днешното състояние на българската гора. Може би поради липса на информация ние си позволяваме при това състояние на гората да мислим и да мечтаем за приватизация. Днешната българска гора е силно разстроена като екосистема. Тя има нужда от планомерни, сериозни инвестиции, за да бъде съживена, за да бъде наистина превърната в една раждана, в една родлива гора. А днешна България е точно тази европейска стра-

на, която на хектар дава най-нисък прираст дървесина. Нито една друга страна в Европа няма толкова нисък прираст на дървесина от хектар, както има в България. Това положение не може да бъде променено чрез приватизиране на горите. Това ще доведе до нови погроми в горите. Не мога да си позволя да отнема думата на специалистите и затова се присъединявам към предложението на уважаемия господин Кукуров. Смятам, че би трябвало да поканим господин Иван Раев - доктор на науките, специалист точно по горска екология, който сега оглавява Комитета за горите. Нека да го поканим поне за едно 15-минутно изказване, което да отвори очите на залата, преди да вземем едно толкова важно решение. Тогава може би господин Румен Воденичаров няма да си позволи да каже, че горите над 800 метра височина имат отношение към водния оток, защото това е смелно. Всички гори, включително и полските, имат отношение към водния оток. Тъкмо горите в нашето поле имат нужда от една особена защита, защото те изпълняват специфична екологична роля в полето. Имаше време, когато някой невидоспециалисти желасха да отсекаят даже поясите в Добруджа, за да увеличат орната земя. Слава богу, че това не беше допуснато. Слава богу!

Мисля и настоявам да бъде поканил доктор Раев за една обстойна информация, която ще ни ориентира...

НАДЕЖДА ИЛЧЕВА: Писмена информация!

ДИМИТЪР ЕЗЕКИЕВ: Не, устна информация, не само писмена, госпожо Илчева, която ще ни ориентира в проблема. Ние трябва да си изясним какво значи "води с национално значение". Това понятие се обяснява различно от всеки един от нас. Ние може би трябва да назовем реките, те са именувани. Водите с национално значение, уважаемни госпожи и господа, са именувани води. Те носят имена, много красиви имена. Може би това е един път за ориентация - кои са водите с национално значение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Времето, господин Езекиев. Гласувахме регламент. Пет минути вече говорите.

ДИМИТЪР ЕЗЕКИЕВ: Да. Повтарям предложението си.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Иван Богданов.

ИВАН БОГДАНОВ: Не мислех, че шропом ще се наложи да се изкаже по такъв текст, но моля да ми простите. Господин Вълканов, аз ви реагирах отдолу не защото не ви намирам за прав, а за невярно точен. Ако един човек сега в земята, която си получи, засади гора - вие така казахте: "Има гора от много години напред" - лична гора, която е внесена в ТКЗС* и хората имат претенции

* Трудово-кооперативно земеделско стопанство

да им се върне като гора, така че в бъдещия Закон за горите ще се третира възстановяване на собствеността на личната гора. Има гори, създадени от общините, и те са си общински гори, не сега да ги създаваме. Така че едно е лична гора, частна, друго е общинска, трето - национална гора.

Господин Воденичаров засегна по друг начин темата - на каква височина. Не е вярно и това. Горите с национално значение се намират и в равнината. Един-два примера: Ние направихме корекция на реките, съсинахме водосбори на тези реки, съсинахме хиляди декари гори, които бяха с национално значение. Това повече няма да става, вярвам, но има водосбори, които са си така, както са били от времето. Следователно, тяхното измерение е километри и значението им е национално.

Друг пример: Белите баири на Никопол, хиляди декари с години залесявани и създадени с голямо екологично значение на района. Те са с национално значение. Според мен думите "с национално значение" обхваща тези гори, обхваща и горите със специално значение, защото те са национално богатство по своята същност и за мен не е желателно да отлагаме, няма нужда да отлагаме. Темата, както е предложена с текста, се изчерпва.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Петко Огойски.

ПЕТКО ОГОЙСКИ: Благодаря, господин председател. Аз се учудвам, смятайки, че са просто елементарни тези неща, написани в чл. 18, а те предизвикаха толкова дискусии. Аз исках да се изкажа по втора амплоя, но понеже не е свършила дискусията по първата, не взема отношение и по нея. Относно горите мисля, че вече се оформи мнението, че те са от национално значение и това трябва да се оформи в първа амплоя, но трябва да има и частни гори, защото толкова селища, включително и моето родно село, живеят изключително от гората. Много от техните малки пивници са засадени и изчезнаха като работна земя. Сега са горски фонд. От какво да живеят селяните в планинските райони? Те просто трябва да бъдат прикрепени като държавни наемници, ратаи и какви ли не.

Става въпрос за втора амплоя преди всичко. Касае се до тази редакция - твърде условно е казаното: Със закон може да се установява държавен монопол върху железопътния транспорт, производството на ядрена енергия, оръжия, взривни и силно убойващи вещества. Аз мисля, че тази условност трябва да изчезне, защото ние не сме Швеция и Дания, а България и не мога да си представя каквато и организирана фирма да бъде, то да произвежда частна фирма оръжие при нашите условия. И това е за дълги години напред. Мисля, че ние не можем да достигнем такова равнище. Мисля, че като се казва: "Про-

изводството на ядрена енергия", неправилно се каза от господин Воденичаров, че става дума само за централите. Ами то точно централите - те произвеждат. Нейното ползуване вече по веригата мисля, че може да бъде и от други, но тук е много добре казано. Аз предлагам за ал. 2 една по-безусловна редакция: "Жи транспорт, производството на оръжия, ядрена енергия, взривни вещества и упоийвачи, както и лекарства, са държавен монопол". Нека да няма тази условност - със закон може или не може да се уреди. Благодаря за вниманието.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата за процедурно предложение, госпожа Маринова.

ЕКАТЕРИНА МАРИНОВА: Благодаря ви, господин председател. Уважаеми колеги, споделям тревогата, която беше изразена тук от мнозина вече изказали се денюгати. Много ви моля - този текет е достатъчно сложен. Той изисква познания в различни области. Нека действително да приемем предложението на господин Кукуров и на господин Езекиев - да дадем възможност (аз уважавам дълбоко труда на Комисията за изработване на проект за Конституция на България) на всички колеги, които имат съображения по този член, допълнително да седнат и още веднъж да видят дума по дума текста и тогава да се занимава пленарната зала с него. Нека всички ние заедно да продължим работата си по чл. 19 и по-нататък.

Предлагам ви, господин председател, да подложим това предложение на гласуване. Моля ви.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Шинков има думата.

ГРИГОР ШИНКОВ: По-бже има принципи разликия за целия член, аз мисля, че не е разумно да оставим на специалисти да го разглеждат. Искам да дам една много кратка мотивировка и да се изкажа за около минута и половина.

Аз мисля, че ние не правим Конституция за 1991 г., а след това да направим за 1992 г. И така всяка година да правим Конституция. Имам една малка мотивировка към вас с такъв въпрос: Не вярвам да стане един народен представител, независимо от коя политическа сила е, и тук, пред тези микрофони да заяви пред българския народ, че нещо, което досега е стопанисвала българската държава, е било стопанисвано правилно! Нито горите, нито водите, нищо в тази държава не беше стопанисвано правилно през всичките тези години! Ако някой има доказателства и може да дойде и да каже кое в тази държава е стопанисвано правилно, и даде необходимата аргументация, аз мисля, че той ще се изложи не пред народа, а пред нелия свят. Затова предлагам: този член да отпадне изцяло и да бъде заменен само с ал. 6, която гласи следното: "Държавните (можем да прибавим и общински) имоти се стопанисват и управля-

ват в интерес на гражданите и на цялото общество и се уреждат със закон." Тогава, уважаеми госпожи и господа народни представители, въпросът за горите, въпросът за водите, въпросът за подземните богатства, за пътищата, за континенталния шelf - всичко това би могло да влезе в закони, които закони ясно и точно тук - в Народното събрание - ще регламентират държавната и общинската собственост. Моля ви, да се замислим, защото все пак това е Конституция и тя трябва да урежда един принципен въпрос, а не сега да спорим кои гори ще бъдат държавни, кои частни. Вие ще се съгласите с мен, че само закон може да уреди кои гори ще бъдат частни, кои води ще бъдат държавни, кои води ще бъдат общински, кои пътища ще бъдат държавни, кои пътища ще бъдат общински, тъй като в стопанския живот на държавата може да настъпят изменения, които да наложат промяна на всичките тези неща, по-лесно е да променим закон, отколкото да променим Конституция.

Моля ви, да се замислим и да опростим нещата. Вие виждате, че този текст - тази ал. 6 - регламентира принципа идеално и тогава всичките дебати ще ги избегнем в съставянето на отделните закони по всички тези проблеми. Благодаря ви.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля ви, да не откриваме сега дискусия повече, отколкото това, което предложиха направеното процедурно предложение. Процедурното предложение е направено, чуваме и възражения. Процедурното предложение е: Да се отложи разглеждането на чл. 18 сега и да се даде възможност да се направят допълнителни консултации и тогава да се внесе в пленарната зала.

Господин Гиньо Ганев има думата.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Това предложение на господин Кукуров се подкрепи и от други народни представители. То е разумно предложение, по Комисията за изработване на проект за Конституция не би искала сама да поема този ангажимент и да става среднище на това изброяване, и да изброява по алинеи - от влажни ивици до континентален шelf, до води и т.н. Тук трябва да се излъчи една група специалисти, които да имат този усет. Разбира се, че Комисията за изработването на проект за Конституция ще се произнесе също със свое становище от гледнище на конституционното редактиране, систематизиране и т.н. Предлагам, господин председател, да се гласува становище сега да не продължаваме дискусията по чл. 18 в неговата цялост, но веднага по пътя на една контактна група да се посочат няколко имена, да се приемат и те да ни предложат редакция утре след обяд или най-късно в понеделник - на следващото заседание.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Поставям на гласуване предло-

жението за спиране на разискванията по чл. 18 днес. Предайте на господин Корнезов имената на депутатите, които биха участвували при разглеждането на текста на този член. Моля, гласувайте по това предложение.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Гласуваме чл. 18 да се отложи като дискусия, по междувременно Българската социалистическа партия, Българският земеделски народен съюз, Съюзът на демократическите сили - подайте по едно-две имена на хора, компетентни в материята, за да можем да направим една обща група. Искам да ви помоля сега да го направите.

Господин Марко Тодоров, може ли да станете инициатор на сборната група, включително и от трите страни?

Господин Балабанов и господин Башикаров - съберете се с господин Марко Тодоров и дайте групата.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласуването продължава.

Резултатът - 179 гласували за, 59 - против, и въздържали се 6. Предложението се приема.

Господин Драганов има думата за процедурно предложение.

ДРАГОМИР ДРАГАНОВ: Уважаеми колеги, моля ви за малко внимание. Искам да направя едно процедурно предложение от името на социалистическа платформа "Европа" още повече, че току-що отложената дискусия по чл. 18 ми дава достатъчно основание за това. Аз, разбира се, искам да кажа, че това е нормалният ход на обсъждане на Конституцията, т.е. Именно тук, в залата, да се дискутират тези проблеми, но, от друга страна, все пак нека да не забравяме, че волно или неволно ни се поставени в един своеобразен цайтнот и съществува реалната опасност да повторим подвига на власите, които се давят на края на Дунава. Заради това ви предлагам да го обмислим, не сега да го обсъждаме, а просто по парламентарни групи да обмислим един такъв вариант - Комисията за изработване на проект за Конституция, която извърши огромна работа, да предаде онези моменти, които тя смята за спорни, на парламентарните групи, да предава също така всички писмени предложения, които достигат до нея. Нека да има едно предварително обсъждане, един своеобразен филтър дори, ако щете, вътре в парламентарните групи и след това да се търсят контакти между тези парламентарни групи, тук, в залата, да се влиза вече с предложения, които са да кажем, или принципно несъвместими, или пък, ако се достигне до някакво съзнание, просто тогава да се доизяснява дискусията, ако искате така да го кажем. Мисля, че това е един начин да се опитаме да ускорим работата по Конституцията, без в същото време да я претупваме, тъй като всеки ще може съвсем спокойно, демократично да изложи своите възгледи, но просто да сложим едно междинно равнище с цел да можем по-бързо да вър-

вим. Много ви моля да помислите по тези въпроси и евентуално по групи да обсъдим тези въпроси, и да си кажем мнението утре, примерно, на заседанието.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Стайнов, имате думата.

СТЕФАН СТАЙНОВ: Благодаря, господин председател! Процедурното ми предложение е следното: Комисията, която се оформя сега по предложението на господин Гиньо Ганев, да получи мандат да се произнесе и по въпроса за обхвата на общинската собственост, по който въпрос аз правя, разбира се, мое предложение, а сигурно ще има и други предложения. И да докладва тук резултата от обсъждането и на двата проблема.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Узунов, имате думата.

АТАНАС УЗУНОВ: Уважаемо председателство, уважаеми народни представители, по чл. 18, който обсъждаме, според мен се установиха няколко момента, и то елементарни, че ние не познаваме законодателството на България след 1900 г. и отношенията на съществуващите закони в страната след тези години. А там ясно е определено са казани някои неща.

Вторият голям въпрос, който ние трябва да решим, е: ще има ли частна собственост в гората? Моите почитания към господин Воденичаров и неговото планинско деляло. Обаче, ако той отиде в редица гори, ще види, че има паднала маса, която не е събрана, че има редица места, където има ерозирани площи - пет милиона и петстотин хиляди декара.

Затова предвиждам действително и по други членове от конституцията парламентарните групи да вземат отношение и точно да се регламентират изказванията с парламентарно време.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Аз благодаря. Много се радвам на предложението на Драгомир Драганов, защото ние днес в Бюрото разискахме относно уточняването на нова процедура по приемането на тези решения, както правехме в някои случаи с отделни закони. Господин Гиньо Ганев сега ще изложи това, което ние подготвихме и обсъдихме.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Нека бъдем по-малко толерантни, отколкото предложи господин Драганов, и да решим следната процедура. Първо, Комисията по изработване на проект за Конституция на България ще предаде и ще предава спорните въпроси досега в проекта или тези, по които са водени най-много дискусии, писмените предложения, стига да постъпват своевременно. Те ще се гледат по парламентарни групи. И това трябва да става много бързо, да се разполага добре във времето. След това тези становища ще се уточняват след непосредствени контакти, по окончателно в Комисията за изработ-

ване на проект за Конституция на България, за да може някой да предложи завършен текст като проект. Това е пътят. Тази вечер ние като комисия ще приготвим списъка на спорните текстове евентуално по наша преценка и писмените предложения, постъпили до този момент. А парламентарните комисии да сложат своята работа така, че утре сутринта да могат да се занимават с тези предложения. Ако това им е трудно, да го направят в събота или неделя, но в понеделник сутринта в 9 ч. и 30 мин. Комисията за изработване на проект на Конституция на България ще заседава с вашето участие и предложени от вас уточнения по материята, която предстои.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, господин Ганев, да прочетете чл. 19.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Чл. 19. ал. 1. Икономиката на Република България се основава на свободната стопанска инициатива и пазарните отношения.

Ал. 2. Законът създава и гарантира на всички граждани и юридически лица равноправни условия за стопанска дейност, като предотвратява монополизма и нечестната конкуренция и защитава потребителя.

Ал. 3. Инвестициите и стопанската дейност на българските и чуждестранните граждани и юридически лица се защитават от закона.

Ал. 4. Законът създава условия за коопериране и други форми на сдружаване на гражданите."

Господин Кръстьо Станилов има предложение по ал. 1: думата "пазарните" да се замени със "социално регулирани пазари". Отиде два дена спор.

Чл. 19. ал. 2 - да се прередактира както следва: "Държавата създава и гарантира на всички граждани и юридически лица равноправни условия за стопанска дейност и защитава потребителя. Злоупотребата с монополното положение и нечестната конкуренция се преследват от закона."

Екатерина Маринова предлага в ал. 4 да се запише: "Държавата създава условия, а не законът."

Валентин Церовски предлага ал. 4 да отпадне.

Вълкана Тодорова предлага текст на ал. 1: "Икономиката на Република България се основава на свободната стопанска инициатива и пазарните отношения.

Ал. 2. Законът създава и гарантира условия за равнопоставеност на различните форми на собственост, стимулира стопанската дейност и защитава потребителя."

Това са направените предложения. Те веднага ще бъдат дадени, ако сега не стигнем до едно гласуване по чл. 19.

Господин председателя, можем да открием кратки дебати на базата на писмените предложения.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Кой желае думата? Любомир Иванов.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ (*Зелена партия*): Първо, искам да подкрепя предложението, направено от господин Церовски за отпадането на ал. 4. Това подкрепих и при обсъждането на Конституцията на църво четене.

Второ. Искам да направя предложение за нова алинея. То беше направено писмено още тогава, не се одобри в Комисията за изработване на проект за Конституция на България.

Предлагам ал. 5 със следния текст: "Участието на държавата в стопанската дейност се допуска само и доколко, доколкото не уврежда развитието на частната инициатива."

Съвсем накратко ще аргументирам предложението си. Да изходим от едно ново разбиране за ролята на държавата в пазарната икономика, а именно предназначението ѝ на регулатор посредством присъщите на пазарната икономика данъчни и други икономически механизми, а не функцията ѝ на непосредствен участник в стопанската дейност. Тоест, изхождайки от либералните принципи за мястото на личността в обществото и качеството на живота на отделния човек като основна ценност, аз не смятам за редно отделният гражданин да се конкурира с държавата. Един такъв член би закрепил основата за една държавна политика, която може да започне още отсега, а именно на постепенно ограничаване на непосредственото участие на държавата в стопанската дейност.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Григор Шишков.

ГРИГОР ШИШКОВ: По отношение на ал. 4. Това е един анахронизъм, независимо че самият аз като социалдемократ защитавам тази форма на собственост - кооперацията. Но не смятам, че това трябва да влиза в една конституция. Защото ние не правим нито социалистическа, нито социалдемократическа, нито либерална, радикална, клерикална, а правим Конституция на българския народ.

За това предлагам да остане само ал. 1 на чл. 19 или най-много до ал. 3 включително. Ал. 4 да отпадне изцяло.

Моето лично становище е, че е достатъчна само ал. 1.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Бъчваров.

ВЕНЦИСЛАВ БЪЧВАРОВ: Това, което пък да кажа, доктор Шишков го каза. Но аз искам още веднъж дебело да подчертая и пак ще се върна към нещо,

което преди малко той каза.

Дами и господа, ние правим Конституцията на България за следващия XXI век. Хайде да не бъдем дребнави, лека да не отразяваме в следващия век конюнктурата и социалното сечение на 1991 г. Затова смятам, че ал. 1 е абсолютно достатъчна, всички останали са излишни.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Станилов.

КРЪСТЬО СТАНИЛОВ: Господин председател, уважаеми колеги, съвсем кратка обосновка по ал. 1. Предложението, което прави, е съобразено именно с това, че ние правим Конституция на българския народ за продължително време, а не неоконсервативна конституция. И тъй като в нейния преамбюл сме записали (още не сме го гледали), че изграждаме правова и социална държава, точно тук е мястото, така както и в Конституцията на Федералната Република Германия е записано, че икономиката ѝ е социална пазарна икономика, да отразим нашето становище, което никак не е без значение, именно в ал. 1.

Бих могла да ви изриема и изрече "социално ориентирани пазарни отношения", вместо "социално регулирани". Може да се запише и "социални пазарни отношения", но, както се подчерта, действително това не е термин, който можем да запишем. "Социално ориентирани" също е възможно да запишем като текст и това в никакъв случай няма да ни отдалечи от нормалните пазарни икономики, които съществуват днес в Европа. Другото ще представлява нещо като рендив или движение на махалото сега, в другата крайност, връщане към началото на този век.

По ал. 2. Смятам, че е доста ясно - законът не може да предотврати монополизъм, тъй като съществуват и естествени монополи. За тях ние говорихме в предишния чл. 18. Така че редакцията, която беше дадена за ал. 2, смятам, че удовлетворява напълно и замисъла, който е предвиден в ал. 2 на този текст.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Корнажев.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Господин председателно, госпожи и господа народни представители! Аз мисля, че предложението е неоснователно и неубедително. В преамбюла е вписано и това е принцип и затова е в преамбюла, че нашата страна ще бъде социална република извън другите две основни прилагателни. Преновтарянето на това в текст, който регулира икономиката, а не принципите на държавата, е излишно и ще създава само смут и погрешни преценки за значението на чл. 19 като систематика и за желанията и намеренията на Великото Народно събрание.

Аз предлагам текстът да остане както е даден в проекта.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Емил Филипов.

ЕМИЛ ФИЛИПОВ: Благодаря, господин председател. Уважаеми колеги

народни представители! Аз бях представил над две страници писмени предложения по други членове на проекта за Конституция, но за мое учудване тези предложения са изчезнали някъде в сложната документация.

ДОКЛАДЧИК ГИЩО ГАНЕВ: Да не би да е при първото четене?

ЕМИЛ ФИЛИПОВ: Да, при първото четене.

ДОКЛАДЧИК ГИЩО ГАНЕВ: Това вече са спомени.

ЕМИЛ ФИЛИПОВ: Моля, да бъдат извинен.

Искам да взема отношение по ал. 1, като предлагам една малка редакция, която да се свърже с приетия от нас Закон за защита на конкуренцията. В последния израз да се добави думата "злоупотреба" и да стане "предотвратява злоупотребата с монополизма и неправомерната конкуренция". Така ще отговоря на приетия вече от нас закон.

Втората ми бележка се отнася за ал. 4. Изцяло поддържам тя да остане в текста. Ако на някои колеги не харесва думата "коопериране", може да остане само сдружаване на гражданите, но тя трябва да остане. В редица конституции тези текстове съществуват, още повече, че ние ще приемем на основата на този текст и редица закони за творчески, за стопански съюзи, за камари, за палати и други организации, които да осигуряват сдружаването на граждани и на юридически лица. Моля, да се помисли от Комисията за изработване на проект за Конституция дали не трябва да бъде "гражданите и юридическите лица." Аз съм го дал писмено, но за съжаление се оказа, че не е било в комисията.

Предлагам също и нова пета алинея. Съжалявам, че я предлагам сега, но тя беше дадена писмено в ръководството. Алинеята да гласи: "Законът стимулира интегрирането между българската и световната икономика."

Уважаеми колеги, нашата страна има силно открит икономика. Ако ние трябва да стимулираме развитието на икономиката в страната, то трябва да бъде свързано със стимулирането на нашите отношения с другите страни и е важно това да бъде като основополагащ принцип в нашата конституция.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Йовчо Русев.

ЙОВЧО РУСЕВ: Господин председател, дами и господа народни представители! Аз искам да подкрепя текста така, както е предложен от Комисията за изработване на проект за Конституция. Искам да се обърна към всички демократи, присъстващи в тази зала, специално по ал. 4. Кооперациите са създадени със зараждането на пазарната икономика. Те я съпътствуват. Ние навлизаме в една нова фаза в развитието на националната икономика - пазарните отношения. Кооперацията защитава именно дребните собственици, тези, които сами не могат да отстояват на новите пазарни отношения, и в този смисъл държавата ги защитава.

Аз ви моля, обръщам се още веднъж към всички народни представители демократи да защитят ал. 4 на чл. 19.

ГРИГОР ШИШКОВ (от място): Това може да влезе в специален Закон за защита на кооперациите.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Красен Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Още на предварителното обсъждане много колеги призоваха да не робуваме на предразсъдъците на момента. Един от тези предразсъдъци е възгледът, че тогава, когато ние включим в Конституцията идеологемата "социално пазарно стопанство", ще направим революция в икономиката и ще защитим потребителя.

Също така изглежда е възгледът, че социалното пазарно стопанство ще запази някого от неоконсервативна икономическа политика. Искам само да ви напомня, че в последния манифест на Либералния интернационал се употребява абсолютно същата фраза. Но тя се употребява за страни, където имаме точно обратното състояние на икономиката, което ние имаме тук в момента. Ако някоя партия си поставя такава цел - социално пазарно стопанство, това е добре дошло. И слава Богу, тази партия си има своя електорат, своите права и своите възможности да прокарва тази политика като реална икономическа политика на държавата. Но ако ние включим точно в тази разпоредба на чл. 19 социалното пазарно стопанство, ние вече превръщаме социалното пазарно стопанство, т.е. високи такси и всичко, което следва оттук, в цел на икономическата политика на държавата, независимо от това, кой идва на власт и кой се намира на власт. Възможно е в България да се получи социално пазарно стопанство като реална игра на икономическите процеси. Но е изключено ние да получим стабилизирани на икономиката, ако още сега включим такава разпоредба в Конституцията. Напротив, ние обричаме излизането на България от икономическата криза на неуспех, защото Конституцията има директно действие, тя ще се реализира във всички останали закони. Тогава във всички останали закони тази идеология ще трябва да бъде защитавана. Аз не мога да разбера защо. И непрекъснато в Комисията по икономическата политика сме спорили точно по този въпрос тогава, когато сме обсъждали един или друг закон. И досега горе-долу сме избегнали тази тенденция. Защо сме я избегнали? Защото тези закони дават отделянето на икономиката от политиката и на стопанството от държавата. Ако сега въведем, ние избираме процеса на отделяне на икономиката от политиката и на стопанството от държавата.

По ал. 2. Тя се занимава с материя, която вече е уредена със закон. Части от тези закони трябва да бъдат изменени, но защо ние трябва да фиксираме алинея 2 като една разпоредба, вече съществуваща в нашето законодателство.

Аналогично по ал. 4, В ал. 1 ние постулираме равенство на условията и след това заявяваме, че държавата и законът, респективно законодателят, ще създават условия за предимствено развитие само на една от формите, а именно кооперативната. Освен това кооперирането наистина е факт, откакто свят съществува. Кооперацията е основна форма, както вие знаете. Но кооперацията възниква благодарение на свободното сдружаване на различни самостоятелни икономически субекти и също в резултат на играта на икономическите процеси.

Моего мнение е, че може да остане само ал. 1.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата за рещлика Стефан Стоилов.

СТЕФАН СТОИЛОВ: Въпросът за социална пазарна икономика или социално пазарно стопанство, господин Станчев, не е идеологема. Би било идеологема (не се смейте, не смятайте, че само вие четете и само вие сте натрупали в главата си знания), би било идеологема, ако фигуриране само в програмата на една или друга партия.

КРАСЕН СТАНЧЕВ (от място): В момента това е идеологема! Идеологема! Чисти заклинания!

СТЕФАН СТОИЛОВ: Тогава, когато тази формула, тази категория се среща в конституционни документи, когато се среща в закони, когато се превръща в отправна точка на една обществена социална практика в европейските страни, а не в таква като паняга, които излизат от вчерашния ден и се опитват да отидат в утрешния.

Така че вие правите голяма грешка. Това - първо.

Второ, аз си обяснявам залагането на ал. 4 в проекта - не съм участвувал, нито съм правил предложения, в което се има предвид кооперацията, кооперативната форма поради следните съображения. Вие сте прав, че кооперации е имало, има и ще има. Но световно изразена тенденция, набираща сила от десетилетие към десетилетие на развитие на кооперативното движение, на кооперативните форми и вие сте прав, че това са форми, които обхващат... Това не е социализъм, господине! Това е обхващане на частни стопани, на частни предприемачи. Но кооперацията като форма е една залаганата се тенденция. Настоящ проект за Конституция отчита тази тенденция, която преобладава даже в едни от най-либерално изградените западни икономики. Няма време и не е мястото тук да се разпростираме, това може да се докаже с данни за относителни дялове, за прекарване на тази тенденция след другите тенденции. Аз така си обяснявам наличието на ал. 4.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Иван Тенев.

ИВАН ТЕНЕВ: Уважаеми господин председател, уважаеми колеги! Нямам намерение да паливам масло в огъня, но на мен ми се струва, че не е тук мястото, в този член да търсим същността и съдържанието на социалната държава. Този въпрос, един път заложен в нашия преамбюл, ние трябва да го осмислим и да намерим неговото точно място в тази Конституция.

Аз смятам, че първата алинея ще увисне, ако остане само в преамбюла. Тя има своята логика и отворете Конституцията на Федерална Република Германия и да видите, че тя има своята логика там, но не тук, в този член.

Ал. 1 аз смятам, че е... Разбира се, не искам да бъде причислен и към крайните либерали, но тя трябва да завърши до "стопанска инициатива". С нищо няма да спечели нашата Конституция, ако ние добавим "и пазарните отношения".

Ако ние имаме икономика, изградена на основата на свободна стопанска инициатива, логическо следствие от това са и пазарните отношения.

Второ, ал. 2 смятам, че трябва да завърши до... "Законът създава и гарантира на всички граждани и юридически лица равноправни условия за стопанска дейност" и точка.

По отношение на ал. 3 смятам, че е излишна, тъй като по проблемите и по въпросите на собствеността ние имаме други членове, където тези неща са регламентирани от гледна точка на неприкосновеност на собствеността.

Ако искаме да направим реверанс по отношение на чуждестранните инвестиции, едва ли това трябва да бъде предмет на Конституцията.

По отношение на кооперирането, аз смятам, че алинея с такава логика трябва да има, но с по-различно съдържание. А именно "държавата поощрява кооперирането и други форми на сдружаване на граждани за постигане на стопански и социален напредък." Това няма да бъде българска инициатива, а го има в редица други конституции, тъй като тази форма, форма на развитие на частната собственост, като поощряване от страна на държавата е факт в редица държави, които са далеч по-напред и от нас.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Госпожа Тодорова има думата.

ВЪЛКАНА ТОДОРОВА: Уважаеми колеги! Господин Тенев почти изцяло изчерпа това, което исках да кажа. Напълно съм съгласна с всички негови доводи. Обаче смятам, че тази ал. 4 за кооперирането, независимо че съм социалдемократ, мисля, че не трябва да съществува в този член. Въпросът за кооперирането се решава със Закона за кооперациите.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Илиев.

РОСЕН ИЛИЕВ: Господин председател, уважаеми колеги! С три думи искам да защита идеята за кооперацията.

Аз съм избран в този район Средногорие, в едно от селата, в които е възникнала първата Българска кооперация - с. Мирково. Не от патриотични подбуди го казвам, а искам да кажа само две неща.

Първата Българска кооперация се е родила в село, а не в град. И това трябва да ни наведе на някои мисли. Нейни създатели са, един от основателите на Радикалдемократическата партия Тодор Влайков и учителят Михаил Йончев. Идеята за кооперацията е дълбоко присъща на нашия български народ. И мисля, че ще под каквато и форма (*Ръкопляскация от цялата зала*) да го решим в Конституцията, въпросът за кооперацията не трябва да се подминава. Това е нещото, до което българският народ е достигнал точно преди 101 години сам, при онези условия. Аз не казвам, че условията сега са същите, но мисля, че не трябва да се премахна понятието за кооперацията в нашата Конституция.

Че ще има закон, всички сме съгласни, но предлагам този текст в някаква редакция да остане.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Николай Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Дами и господа! Аз не за първи път съм поставял въпроса за така наречената "социална държава" и в друг аспект съм бил един от яростните ѝ сторонници. Само че в случая редакцията на чл. 19 не ме кара да бъда такъв упорит привърженик на тази идея и ще се опитам да ви обясня защо.

Социалната държава се схваща в няколко аспекта. Аспектите, които досега сме обсъждали, са били в сферата на образованието, в сферата на социалните помощи, докато сега в редакцията на чл. 19 говорим вече за чисто икономическите взаимоотношения. Извинете ме, но ще ви припомня едно обстоятелство, което е поторно. То е, че социални държави като Франция, Германия, които са го записали в конституциите си, са държави, които принадлежат към така нареченото "индустриално общество". В същата тази квалификация на индустриалното общество България и страните като нея се наричат "селото".

С други думи, нашите обществени отношения, нашите икономически отношения не са съизмерими, няма етап, който да ни сближи, за да можем да приложим готвата формула на Западна Европа към нашата икономика. А ако това, като постановка би било така, то дори и щипем в конституцията си, че ще ставаме социални, ще не можем да осъществим на един съвременен етап, а и в едно близко бъдеще като времетраене, не бихме могли да осъществим този етап.

Следователно ще ще вземем в предвид, да не търся много точната дума, защото ще прозвучи грозно, но в крайна сметка ще ще подведем българския народ като въведем принципи, който не можем реално да гарантираме.

Непо повече... *(Стефан Стоилов от място: "Не е там характерът")*
 Именно. Тъкмо затова, защото е характер, господин професоре. Все пак съгласете се с другия момент, че Федералната Република Германия е индустриално общество, а България не е. Че във Федерална Република Германия (аз и друг път съм казвал) и социалдемократи, и християндемократи, двете враждуващи коалиции, винаги са застъпвали социалната политика като елемент от програмите си. Но там пенята са малко по-различни.

В случая опасността, която аз виждам, е в това, че ако изведем този принцип за социалната държава в икономиката ни, то веднага ще се отрази върху данъчното законодателство. А данъчното законодателство вече, посегнало по чисто икономическите принципи да осъществи този елемент - социална държава, ще задържи временно развитието на покълващата българска икономика, лишена от приоритета на една държава.

Друг е въпросът, когато става дума за ал. 2. Аз бих помолил да се съгласите, че в хипотезата на ал. 2 ние трябва да се сирем на едно малко допълнение, т. е. да се допълни злоупотребата с монополизма. Не самото понятие "монополизъм" е нещото, което ни плаши, а онова, което чрез монополизма би довело до накръняване на обществения интерес.

Затова, моля, в редакцията на ал. 2 да се включи и текстът да звучи така: "Законът създава и гарантира на всички граждани и юридически лица равнопоставени условия за стопанска дейност, като предотвратява злоупотребата с монополизма и нежеланата конкуренция и защитава потребителя."

В разпоредбата на ал. 4 на чл. 19 съзирам една неточност, която искам да обясня и моля да проследите внимателно аргументацията ми, защото тя е чисто правно логична.

Аз намирам, че трябва да отпадат думите "коопериране и други форми" не защото съм против кооперацията като институция. Искам това да бъде разбрано правилно. А затова, защото кооперирането е форма на сдружаване. Кооперирането е частен случай на общия случай сдружаване. *(Велико Великов от място: "Не е вярно")*

Ако ние тръгнем и кажем "коопериране" трябва да изброим още няколко форми на сдружаване.

Мисля, че текстът ниго смиселово, ниго правно ще претърпи някаква промяна, в смисъл ще бъде накрънено това право, то няма да бъде защитено, но в същия случай ще бъде защитен, първо, българският език и, второ, правната мисъл, т. е. чистота на фразата и чистота на манифестираното обществено отношение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Един момент, моля ви! Реплики

може, но само кратки. Много ви моля, защото пак се увеличават листата.

ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, ако дискусиата е изчерпана по смисъла си, да преминем след малко към гласуване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: С две думи, много ви моля репликата, защото позициите са изяснени.

БОЯН ЧЕРЕШАРОВ: Точно така, съвсем кратка реплика към господин Павлов.

Искам само да припомня, че когато Федеративна Република Германия записа това в своята конституция беше 1947 г. и тя беше в руини. И сега само се замислим дали тя не става високо индустриална държава заради това, защото записа, че ще бъде социална държава? (*Откъслечни ръкопляскация*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата има Захари Карамфилов.

ЗАХАРИ КАРАМФИЛОВ: Дами и господа паролни представители, тук се разви една от най-интересните дискусии, бих казал, от приемането на Конституцията и касаеща икономическата политика на нашето общество. С този текст, чл. 19, ал. 1 везиност трябва да се предопредели бъдещият икономически статус на нашата държава и бъдещото общество, което ние целим да създаваме. Тук съжалявам, че не е място за научни трактати, аз съм писал много и съм провеждал много изследвания в тази област, просто не мога да си обясня защо се плашим от думата "социална". Обяснявам си го единствено поради опасност или съмнение за рецидиви, свързани с досегашното социалистическо общество. Но същевременно ние забравяме, че досегашното социалистическо общество се създаде като такова не въз основа на частната собственост, а въз основа на обществената собственост. Следователно никакви опасности от такива рецидиви няма, защото формите на собствеността вече се изменят. Проблемът е в това можем ли да говорим така еднопосочно за пазарни отношения. Какво казваме ние с това, че нашата икономика се основава на пазарни отношения? Всички икономики се основават на пазарни отношения. Някои от тях достигат до разцвет, други до пазарен хаос, трети до стопанска разруха. Казваме ли ние съществено в Конституцията, че тези пазарни отношения трябва да създадат в България един определен вид общество, един определен икономически стандарт на живот? Казваме ли го? От този текст аз не го разбирам.

ГИНЬО ГАНЕВ (*от място*): От преамбюла се разбира.

ЗАХАРИ КАРАМФИЛОВ: В преамбюла действително има понятие "социална държава", но аз и друг път в този парламент съм казвал, че ние не сме въобще за пазарна икономика, а сме за регулирана пазарна икономика, т. е. пазарна икономика, която се регулира с икономическите функции, с икономическите средства на държавата към една определена цел. Нека да не се плашим

от това, че държавата не използва икономическите функции. Нека да си помислим, че ние вече създаваме един нов статут, една нова държава. Не тази, която се опираше на обществената собственост, не тази, която използваше обществената собственост, за да провежда една или друга форма на експлоатация. Затова аз смятам, че ако въобще в този член ние искаме да дадем някаква, макар и условна дефиниция на нашата икономика, да се прибави понятието "регулирани пазарни отношения". Това е вече определение, което дава посоката, което дава семантиката, същността на икономическата политика. Макар че не е никак опасно и тези регулатори да бъдат със социална ориентация.

Аз разбирам много добре, извинявам се, господин Гапев, че малко продължавам, разбирам много добре и тук вече официално се провъзгласява една неоконсервативна теза, че не може да се говори за социални елементи в една бедна държава. Държавата трябва да забогатее и тогава да мисли за тези слоеве, които трябва да бъдат социално подпомогнати. Това е една абсолютно консервативна и, бих казал, вредна за нашата икономическа политика теза. Социалните елементи трябва да се израждат в икономиката даже в най-кризисните моменти на тази икономика. И те да съпътствуват целия процес на излизане от кризата и на създаване на стабилност на икономиката. Неслучайно Ерхард, известният немски икономист и идеолог на немското чудо, така да го кажа, още тогава, когато той имаше разрушена икономика, нашата икономика не е разрушена, нашата икономика е просто в криза, а той имаше една разрушена икономика и в Конституцията си положи основите на икономическата политика като социална икономическа пазарна политика. А ние ли не трябва да пренебрегнем този момент и кое ни кара да го пренебрегваме! Да достигнем до състояние на една социална дисперсия - много богати и много бедни, и тогава да помислим за слабите хора. Нашият народ няма да ни прости една такава политика.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата за решика има господин Недялков.

МЕТОДИ НЕДЯЛКОВ: Методи Недялков от БЗНС - единен. Споменавам парламентарната група, защото имам възпомощията на всички нейни представители да изразя наше го присъединяване към изказаните предложения, мнения и оценки по този член от господин Иван Тенев. Моля, господин Гиньо Гапев като председател на Комисията по изработване на проект за Конституция на Република България да има предвид нашето мнение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата за решика има господин Тенев.

ИВАН ТЕНЕВ: Уважаеми колеги, за да не се получава неразбиране, аз съм

за намеса на държавата от гледна точка на социална държава. Но съм против формулировката, която сега ни се предлага. Тя е твърде много деформирана за регулиране на пазара. Аз съм за косвеното регулиране на пазара, не за прякото регулиране на пазара. От пряко регулиране имаме 45-годишен опит. *(Ръкопляскания)* А трябва да се научим на косвено регулиране на пазара и отгук да изведем ролята на социалната държава, за която е див ръпе съм за. Но не може да намери място това в този текст, който дава същността каква икономика искаме да направим. Аз аселирам да измислим и съм готов да вляза в такава контактна група за нов член в Конституцията, който да даде облика на това, що е социална държава. Що е социална държава, когато проектираме мястото на държавата като държава, в условията на една пазарна икономика. Пазарна икономика, както сега ноне си я представяме.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Трифон Георгиев.

ТРИФОН ГЕОРГИЕВ: Уважаеми колеги, ние навлязохме във фазата на разисквания, когато всички приказват с всички и никой не слуша. Аз искам да приклучим разискванията по този член, като изразявам становище, че трябва да обърнем сериозно внимание на ал. 4 от този член, който според мен трябва да бъде редактиран така: "Поощрява се кооперирането и другите форми на сдружаване на гражданите за постигане на стопански и социален напредък."

Скоро от господин Калчев, председател на Стопанската камара, разбрах, че в България има регистрирани вече над 300 хиляди фирми, повечето от които са частни. Ние трябва да поощрим кооперативното движение и в селото, и в града, и главно в сферата на производството, разберете! Не в търговията, а в производството. Ето защо този член трябва да се подчертае в закона.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Първанов има думата.

ИВАН ПЪРВАНОВ: Уважаеми господа, дойдох на трибуната, за да кажа, че като социалдемократ особено държа в Конституцията в ал. 4 на предлагания чл. 19 изрично да се прогласи, че държавата поощрява кооперативното движение и това да го знае най-малко Европа! *(Ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Палакаркин.

ВАСИЛ ПАЛАКАРКИН: Господин председателно, госпожи и господа! Господин Корнажев каза, че в преамбюла е употребен изразът "България е социална държава". Това ще рече, че всички закони, когато се правят, трябва да имат предвид социалния проблем. Тъй като четвъртата точка предизвиква малко възнения, искам да прочета малко от Гръцката конституция. Чл. 12, т. 5: "Селскостопански или градски кооперации от всякакъв вид се самоуправляват... и

т.н. „...под покровителството и надзора на държавата, която е задължена да се грижи за развитието им.“ И по-нататък, т. 6: "Разрешава се създаването със закон на кооперативни със задължително участие..." и т.п., и т.п. Какво има повече да се бъдат? (*Оживление в залата, частични ръкопляскания*) Предлагам да гласуваме. Не можем ние да се откажем от кооперацията като форма на стопанска дейност!

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: За реплика има думата господин Сербезов.

РУМЕН СЕРБЕЗОВ: Колеги, предлагам да подкрепим колегата Захари Карамфилов и да не отиваме от една крайност в друга. Ние досега отричахме пазарната икономика тотално. Сега искаме да отречем ролята на държавата и на социално ориентираната икономика. Още една молба имам. Нека подкрепим българските кооперации. Българската кооперация се нуждае от закрилата на Конституцията и на закона. Тя беше ликвидирана. В България кооперациите бяха одържавени. Истинската кооперация е тази на собственици, на частни собственици. Нека ги подкрепим. Най-силните икономически организации във всички страни или в повечето страни са кооперациите. Най-голямата френска банка е банката на кооперациите. Най-силната японска икономическа организация е кооперацията на селскостопанските производители на Япония. Най-силната търговска магазинна мрежа в Швейцария е на швейцарските кооперативи.

Моля ви, нека не зачертаваме закрилата на закона към българската кооперация.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата за кратка реплика.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Имам реплика към господин Сербезов. Това, че някъде има силна кооперативна банка, още не означава, че кооперативното движение е защитено с конституционен текст и такъв текст няма.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Нора Ананиева има думата.

НОРА АНАНИЕВА: Уважаеми колеги народни представители, също искам да защита тезата за социалната държава без никакви ремисионции, а вярна на идеята и на препоръките, които ни дават, в това число и специалисти от Европейската общност, от Съвета на Европа - да не скъсваме за един миг, да не допускаме да започваме от а, б, да не скъсваме с това, което сме направили.

Бях на един семинар по линия на Съвета на Европа по социалните проблеми на жените и недвусмислено ни казаха западноевропейки, холандки, французойки и др. Ние знаем какво точно при вас е решено в социалната област, или е било решено върху една друга икономическа основа. Вие не бива да допуснете в този преход да загубите всичко и да започнете вече на една нова ико-

помическа основа много по-късно да воювате като нас със съвети за защита на правата на жените, на правата на отделните общности.

Искам да дам един пример. Когато миналата година работихме върху пакет от постановления за инвалидите, тръгнахме да изучаваме европейското законодателство. Един Закон за инвалидите, закон специален от Федерална Република Германия, пасови към това какво означава в конституцията и в законодателството да има социален елемент, правителството да има едно наум винаги при всички законопроекти, които готви. Примерно Федерална Република Германия, въпреки че е една чиста пазарна икономика, но все пак - социално ориентирана, за инвалидите във всички сфери на промишлеността е отделено всяко 17-о място. Това 17-о място може да не е икономически ефективно и от гледна точка на чистата пазарна икономика да не се възприеме, но от гледна точка на защитата на реабилитацията на инвалидите - това е изключително нужно и Федерална Република Германия го е решила много отдавна и с икономически средства, но и с тази социална ориентация тя гласа към законодателство, което решава нещата в пакет.

Така че настоявам за такава грижа за социалния елемент и в прехода към пазарна икономика.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата.

СВЕТΟΣЛАВ СЛАВОВ: Искам да изкажа няколко аргумента по повод кооперирането и условията, които държавата трябва да осигурява. Аз внесох проект за Закон за кооперациите, той се преработи няколко пъти, сега е готов и се надявам, че в близките няколко седмици или дни, всъщност, той ще бъде предложен за гласуване в пленарната зала.

Така, както е направен законът, той създава условия първо, от страна на държавата и второ, той стимулира. Затова предлагам освен "създава условия" да запишем, че той и стимулира кооперирането, доколкото в основата на кооперативизма стои схващането, че кооперацията е сдружението на социално и икономически слаби физически лица, които обединяват усилията си. Те обединяват само труда си и затова, че обединяват труда си, те трябва да получат стимули от държавата. Доколкото там има и социален елемент, в този закон е предвидена много сериозна мрежа за социална защита и особено на лицата с непълна трудоспособност, или така наречените инвалиди. При тях има много сериозна социална защита, изразена в пълно освобождаване от данъци и такси към бюджета. Така че поддържам тази линия от текста и настоявам освен условия да се създадат и стимули за коопериране, особено в сегашната обстановка в страната, в която физическите лица са изключително слаби икономически и социално. *(Частични ръкописания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Не е ли време вече да прикlopим с изказванията? Струва ми се, че аргументите се повтарят.

(РЕПЛИКИ ОТ ЗАЛАТА: Нека гласуваме!)

Давам думата на Гиньо Ганев. *(Ръкопляскания)*

СТЕФАН СТАЙНОВ *(от място):* Имам процедурно предложение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Щом е процедурно, веднага ви давам думата.

СТЕФАН СТАЙНОВ: Процедурното ми предложение е следното: конституционният принцип за държавна закрила и поощряване на кооперацията да се обособи в отделен член. Той надхвърля рамките на чисто икономическата политика.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Очевидно предложението, което ще напpавя може да бъде преценявано от различни гледни точки. Пълно съгласие трябва да се изрази с необходимостта и в конституцията да бъдат подчертани социалните грижи в прехода към нова икономическа система. Смятаме - тук няколко души от Комисията за изработване на проект за Конституция, че това трябва да се има предвид особено при една много добра редакция на преамбула, който изобщо не е гледан.

Второ, достатъчно би било, ако говорим в духа на това, което господин Тенев каза и се споделя от повече хора - ал. 1 на чл. 19 да гласи просто така: "Икономиката на Република България се основава на свободната стопанска инициатива." Необходимо е да се сложи точка, защото регулирани пазарни отношения, и то икономически регулирани - какво ще кажем с това в една конституция? Част от социалната идея можем да потърсим във втората алинея: "Законът създава и гарантира на всички граждани и юридически лица равноправни условия за стопанска дейност, като предотвратява злоупотреба с монополизъм, нечестна конкуренция и защита на потребителя." Това е гражданският. *(Ръкопляскания)*

Господин Тенев предвага да пoдне третата алинея, но той е прекалено професионализиран. Тук иска да стоп тази идея толкова дълго защитавана и не от двама души: Инвестициите и стопанската дейност и на българските граждани заедно с чуждестранните се закрият от закона и законът ще каже това как става.

Четвъртата алинея - разбира се, за кооперацията, но не мислете, че тези, които искаме да има кооперация трябва непременно да кажем, че тя се поощрява специално от държавата и да и създадем един приоритет повече, отколкото на всичко друго. Затова Конституцията е редактирана по начин, по който

спокойно, конституционно разумно се казва: "Законът създава условия за коопериране", а не за насърчаване непременно, "и други форми на сдружаване на гражданите" и вижте по-нататък - "за постигане на стопански и социален напредък". Щом това е целта - очевидно ще бъде такъв закон, който ще гарантира такава кооперация и такъв напредък. *(Ръкопляскация)*

Мисля, ако прещените още веднъж, че тези текстове в никакъв случай не пренебрегват социалния елемент в икономиката. Конституцията е едно интегрално цяло. Преамбюлят не се направи така и аз съм съгласен, че там само стеснителното упоменаване "социална държава" не е достатъчно и там трябва да развием тези идеи, които наистина могат да звучат добре и ще ни дадат източник за говорене на цялата конституция, какъвто прочее е смисълът на един преамбюл.

Ако, господин председател, това не буди съмнение поне у по-голямата част от народното представителство, да преминем към гласуване. Предлагам го от името на работната група на Комисията по изработване на проект за Конституция на България.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Алinea 1.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ:

"Ал. 1. Икономиката на Република България се основава на свободната стопанска инициатива."

КРЪСТЬО СТАНИЛОВ *(от място)*: А можем ли да кажем и "се основава на неограничената стопанска инициатива".

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Не, господин Станилов, не предлагаме това, защото не си служим с ванния свик.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте ал. 1 така, както е прочетена.

С резултат - 243 гласували за, 20 - против, и въздържали се 11, ал. 1 се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Ал. 2: Законът създава и гарантира на всички граждани и юридически лица равноправни условия за стопанска дейност, като предотвратява злоупотребата с монополизма, нежеланата конкуренция и защитава потребителя."

Предлагам, господин председател, тази ал. 2 да бъде гласувана.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, пристъпете към гласуване на ал. 2 така, както е прочетена.

С 263 гласували за, 9 - против, и 1 въздържали се ал. 2 се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Ал.3. Инвестициите и стопанската дейност на българските и чуждестранните граждани и юридически лица се закри-

лят от закона." Това е съдържанието на третата алинея. Има предложение да се гласува, господин председател.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте направеното предложение.

С резултат - 261 гласували за, 14 - против, и 1 въздържал се ал. 3 се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: По ал. 4 се направи едно предложение от един народен представител и то ще се предложи да се включи. Чуйте го: "Законът създава условия за коопериране и други форми на сдружаване на граждани и юридически лица за постигане на стопански и социален напредък." Това е текстът, господин председател, който се предлага за ал. 4.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте така, както се предлага тази алинея.

С 241 гласували за, 26-против, и 6 въздържали се текстът на ал. 4 се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Това е съдържанието на чл. 19 дотук.

Народният представител господин Любомир Иванов направи писмено предложение, за което той преди малко поиска отново да бъде сложено на гласуване. Той предлага една нова алинея 5. Дотук текстът е завършен от първоначалното гледнище. Неговото съдържание е следното: "Участието на държавата в стопанската дейност се допуска само и дотолкова, доколкото не уврежда развитието на частната инициатива."

Становището на групата на Комисията за изработване на проект за Конституция на България е да не се приема това предложение, защото, когато говорим за равнопоставеност на всички - на граждани и т. н., не би трябвало такава - бих казал - драстично и изрично пренебрегване възможностите на държавата косвено да влияе чрез закон и т. н. Това е нашето становище. Ако господин Иванов настоява - настояват ли? - Да! Тогава - предлага се ал.5 от господин Иванов със съдържание: "Участието на държавата в стопанската дейност се допуска само и дотолкова, доколкото не уврежда развитието на частната инициатива." Който подкрепя това предложение, е за, който не - обратно.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласуваме това предложение.

Резултатът от гласуването е: 217 против, 44 за и 14 въздържали се. Предложението не се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: аз предлагам, господин председател, Великото Народно събрание да прояви бодрост и съзнание, за да можем да продължим разглеждането на конституционните текстове до чл. 23 включително, с което да приключим дотук глава първа. (*Ръкоплясания*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Правилно. Тук искат да вземат думата за обясняване на вота си. Има думата госпожа Маринова.

ЕКАТЕРИНА МАРИНОВА: Благодаря ви, господин председател. Уважаеми колеги! Извинете ме, че ще ви отнема минутка време. Гласувах против, когато гласувахме алинея 1, за това защото дълбоко уважавам мнението на нашия председател на комисията да ни убеждава в целесъобразността на дадени текстове. Но искрено и дълбоко защитавам позицията, която защити тук пред нас проф. Захари Карамфилов. И моля уважаемото Велико Народно събрание извън протокола на днешното заседание да поръча на Комисията за изработване на проект на Конституцията на България още веднъж преди третото четене да се преоцени ал. 1. Икономиката на Република България в името на българския народ не може да се основава единствено на свободната инициатива на гражданите. Тя трябва да бъде съчетана с регулирани пазарни отношения, за да бъде икономика на съвременна европейска и световна държава.

И завършвам колеги и колежки, България се намира независимо от тежкото си икономическо състояние на 33-о място по своето икономическо развитие. Моля ви, сверете си данните със статистиката на Организацията на обединените нации. И не слагайте всичко под похлушката ни.

ДОКЛАДЧИК ГИШЬО ГАНЕВ: "Член 20, ал. 1. Земята е основно национално богатство, което се ползува с особени грижи и закрила от страна на държавата и обществото.

Ал.2. Обработваемата земя може да се използва само за селскостопански цели. Промяната на нейното предназначение се допуска по изключение при доказана обществена нужда и при условия, определени със закон."

Има предложение на господин Церовски: "Ал. 1. Земята е основно национално богатство. Ползуването се регламентира със закон."

Господин Йовчо Русев предлага ал. 3 с нова редакция: "Държавата полага специални грижи за стопанската дейност в планинските райони на страната, като провежда последователна политика на национална солидарност по отношение на условията на живот и труд на населението в тези райони."

Господин Георги Николов предлага в ал. 2 на чл. 20: Първо, думата "селскостопански" да се замени с думата "земделски" и, второ, вместо "обществена нужда" да се запише "държавна или общинска нужда".

Госпожа Вълкана Тодорова предлага текст на ал. 1: "Земята е основно богатство, която се ползува с особени грижи и закрила от страна на държавата и обществото." Тосет тя е пропуснала тук определеното "национално богатство".

Тя предлага и текст за ал. 2: "Придобиване на собственост и начин на пол-

зуване на земеделските земи се определя със закон. " Това е, господин председател, богатството на постъпилите писмени предложения. Ако някой от предложителите иска да направи с няколко думи по-подробна аргументация, иначе тя се разбира сама по себе си.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има ли кой да се изкаже от предложителите по направените от тях предложения. Най-напред поиска думата господин Трифон Георгиев.

ТРИФОН ГЕОРГИЕВ: Тъй като чл. 21 от този закон третира пак земята, аз правя предложение пред Комисията за изработване на проект за Конституция на България чл. 20 и чл. 21 да се сляят, като член 21 стане ал. 3 на чл. 20.

Освен това, когато обсъждахме на първо четене проекта за Конституция, аз предложих да се добави нова алинея, която да има следния текст: "Държавата закриля и поощрява земеделския труд, за да осигурява достатъчно и качествена храна за населението на страната."

Мисля, че в конституцията, когато говорим за земята, трябва едновременно да говорим и за земеделеца. Защото земята и земеделецът в България и в напредналите страни се намират в различно положение. Ето защо аз смятам, че в конституцията трябва да има алинея, която със законодателството да поощрява земеделския труд.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата Йовчо Русев.

ЙОВЧО РУСЕВ: Уважаеми господин председателствувач, дами и господи народни представители! Моето предложение е да се създаде ал. 3 към чл. 20 със следния текст: "Държавата полага специални грижи за стопанската дейност в планинските райони на страната, като провежда последователна политика на национална солидарност по отношение на условията за живот и труд на населението в тези райони."

Аз зная предварително какви ще бъдат мотивите да се отклони това предложение, тъй като се смята, че с такъв текст не може да слеза конституцията до това решение на ангажиране на държавата. Но аз искам да ви обърна внимание на факта, че в последните 10-15 години в редица страни започна разработването на законодателство за защита на планинските райони. Тъй като това е едно национално богатство, което не би могло да бъде национален ресурс, ако тези райони не бъдат обитавани. Процесът на обезлюдяване на планината е свързан с трудните условия на живот на хората в тази планина. А без нея, без тяхното присъствие там, равнината не може да получи и чистия въздух, за който става дума, не може да получи и водните ресурси, за които стана дума тук.

А това, че няма записан такъв текст в други конституции се дължи на факта, че този проблем започва да се осъзнава в света през последните 10-15 годи-

ни. Едва през 1985 г. Франция гласува Закон за своите планински райони. В редица други страни вече има ново законодателство.

Аз смятам, че ние ще дадем изключително добър пример. От друга страна, един пример, че ние споделяме нашето законодателство със законодателството на Западна Европа и това ще даде една гаранция и увереност на хората, които обитават планината, че държавата не ги е забравила, че конституцията обръща внимание на правителството, на всички правителства, които ще управляват държавните дела, към планината да се отнасят със специално внимание и със специална грижа.

Досегашната практика на гласуването на законите показва, че това, което предлага Комисията за изработване на проект за Конституция, това се гласува. Но аз ви моля, помислете за хората, които обитават планината, те заслужават да бъдат в центъра на нашето внимание. И затова ви призовавам да гласувате за текста на ал. 3 към чл. 20 на Конституцията.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата за речника господин Димитров.

БОЙКО ДИМИТРОВ: Искам да направя само едно уточнение. Господин Йовчо Русев не беше съвсем прав, когато каза, че подобни текстове няма в други конституции. Подобен текст, почти идентичен съществува в Италианската конституция, а аналогичен, но не толкова близък по съдържание - в гръцката.

ЙОВЧО РУСЕВ: Съвършено правилно, моята мисъл беше, че не съществува във всички конституции, с които имахме възможност да се запознаем. Но в Италианската конституция изрично има такъв текст.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата, господин Обретенов.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Уважаеми дами и господа! Аз моля да помислите върху един основен проблем, който ние винаги трябва да имаме предвид, когато гласуваме тази конституция, а именно, че конституцията е сбор от абстрактни норми от най-висше естество. И затова в тази Конституция не може да се уреждат частни случаи.

Преждеговореният тук защити много успешно необходимостта да се закрие земята в планинските райони. Но това действително е частен случай. Той трябва да намери своята регламентация в закона. И според мен никой в тази зала няма да се противопостави на едно такова уреждане на този въпрос там, където и когато му е мястото.

От същия характер според мен, това е особено важно, на което искам да обърна внимание, ал. 2 съдържа норма от същия характер. Тя урежда един частен случай, макар и за нещо, което за нас е твърде свидно. Но ал. 1 всъщност

съдържа уредбата и на това, което ние целим с ал. 2, защото е казано: "Земята е основателно национално богатство, което се ползува с особени грижи и закрила от страна на държавата и обществото." Щом се ползува с особени грижи, ние във всеки конкретен случай с отделен закон трябва да преценим, че земеделската земя, в частност земята в планинските райони, дали се нуждае от особена закрила. И затова не е необходимо в конституцията да влягаме такава норма, която вече е утвърдена в Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи. Това е вече свършен факт.

Ето защо предлагам в чл. 21 да остане само ал. 1. Правилно е предложението на проф. Трифон Георгиев, че чл. 20 и чл. 21 може да се обединят. В такъв случай чл. 20 да бъде с две алинеи. Възможно е да остане и само ал. 1.

Но казвам още един път, щом сме убедени, че правим конституция, която е сбор от абстрактни норми от най-висше естество, не трябва да уреждаме частни случаи. Конституцията няма да пострада с нищо, напротив, ще стане стегната и по-приемлива.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата господин Ганев.

АТАНАС ГАНЕВ: Господин председател, уважаеми колеги, за сведение искам да кажа, че тези текстове, почти в този вид бяха дадени от нашата Комисия по аграрната политика и реформите в селското стопанство на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България да бъдат използвани, с много малки изменения. Ето защо аз излязо подкрепям алинеите на чл. 20, така както са дадени, може би с едно малко изменение, да не е в противоречие с названието, което дадохме на Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи, в ал. 2 вместо "обработваема" да се запише "земеделската земя", за да кореспондира със закона, който приехме. Второ. Искам да подкрепя, макар че нашата комисия не е дала това като предложение, наравно предложение от господин Йовчо Русев, да се запише специална алинея за поземлените ресурси в планинските и полупланинските райони. И примерно да се запише тази редакция, а не това, което той даде. В неговото предложение се съдържат някои елементи, които на мен много не ми харесват, не са за конституция. Но бих подкрепил да се включи нова ал. 3 със съдържани: "Държавата полага специални грижи за рационалното използване на земята в планинските и полупланински райони."

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата, заповядайте.

ВЪЛКАНА ТОДОРОВА: Уважаеми колеги, искам да аргументирам моето предложение. Подкрепям думите на господин Обретенов. Предложението ми

е свързано с това, че законодателството по този въпрос вече е уредено. Това е един приключен въпрос. То влиза изцяло в ал. 1. Алинея 2 е много конкретна. Тя не отговаря на изискванията на абстрактния характер на конституцията и смятам, че трябва да се сложи един по-независим текст. Ако не, да остане ал. 1.

Освен това смятам, че чл. 21 решава други въпроси, свързани със земята, и той действително трябва да съществува като самостоятелен член. Тук не става въпрос за земеделските земи, а предполагам за земя изобщо.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата Жан Виденов.

ЖАН ВИДЕНОВ: Колеги, искам да направя една съвсем кратка реплика. Настоятелно моля да не се привежда в качество на аргумент за или против тази или онази теза фактът, че дадени отношения вече са уредени със закон. Не само защото това се повтаря, а защото по принцип не е правилно и не е вярно. Фактът, че в момента дадени правоотношения са уредени със закон изобщо не означава, че те не трябва да намерят своето принципно решение в Конституцията. Утре този закон може да бъде изменен, той може да бъде отменен, а положенията в Конституцията остават.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има ли други изказвания?

(ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: Няма)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Ганев, имате думата.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Моля, за един момент налагаше се едно малко уточнение с господин Захариев, дано съумеем да се убедим, по-точно да се обединим.

"Ал. 1. Земята е основно национално богатство, което се ползува с особени грижи и защита от страна на държавата и обществото."

Госпожа Тодорова, нека да остане "национално", за да обосподем грижата на държавата и обществото.

ВЪЛКАНА ТОДОРОВА (от място): Да, съгласна съм.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Ал. 2. Обработваемата земя може да се използва само за земеделски цели. Промяната на нейното предназначение се допуска по изключение при доказана държавна или общинска нужда и при условия, определени със закон."

Господин Захариев предлагане освен държавната и общинската нужда да се обедини дали не се налага да се каже и за нужда на отделния гражданин. Това би отишло много далеч.

Госпожа Вълкана Тодорова предлага втората алинея да бъде друга: "Придобиването на собственост и начинът на ползуване на земеделските земи се определя със закон."

ВЪЛКАНА ТОДОРОВА (от място): Това е уредено.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: В чл. 21 е уредено по отношение на чуждестранните граждани. Идеята в ал. 2, госпожа Тодорова, е обработваемата земя да се съхрани за земеделски цели. Това е проблемът. При вас придобиването и ползуването не съдържа принципа, че тя може да се използва само за земеделски цели. А това е идеята.

ВЪЛКАНА ТОДОРОВА (от място): Този принцип може да се промени.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Ще се промени със закон, както е казано в ал. 2.

Нека първото предложение на втората алинея, да бъде такова, а ако госпожа Тодорова настоява, то ще бъде подложено на гласуване отделно.

ВЪЛКАНА ТОДОРОВА (от място): Настоявам!

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Алинея 2 на чл. 20: "Обработваемата земя може да се използва само за земеделски цели. Промяната на нейното предназначение се допуска по изключение при доказана държавна или общинска нужда и при условия, определени със закон."

(РЕПЛИКИ ОТ ДЕПУТАТИ НА БЗНС "Никола Петков": Защо трябва да се записва, то е в закон?)

Ще ви кажа защо. И преди малко някой възразяваше защо гласуваме текст против злоупотреба с монополизъм и нечестна конкуренция, тъй като имало закон. Вижте, господа, можеше спокойно да няма закон, ако бяхме направили Конституцията преди това. Конституцията е норма от по-висш порядък и ако има закон в една посока, той не е достатъчно гарантиращо средство, че това ще остане и за в бъдеще. Конституцията очевидно предвижда принципи.

Предлагам ал. 1: "Земята е основно национално богатство, което се ползува с особени грижи и закрила на държавата и обществото."

Господин председател, да гласуваме ал. 1.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господа народни представители, ние сме в процес на гласуване. Моля, всички да влязат в залата.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Един момент, господин Красен Станчев има предложение по процедурата на гласуването.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Понеже имаме предложение да отпадне втора алинея и това предложение беше свързано с изменението в ал. 1, предложението на господин Обретенов и госпожа Вълкана Тодорова да отпадне втората алинея е свързано с изменение в ал. 1. Точет на мястото на думите "от страна на

държавата и обществото" се слага "закопът" и затова отпада ал. 2. Така че трябва да се има предвид и това предложение.

ДОКЛАДЧИК ГИЩО ГАНЕВ: Господин Станчев, първо нека се гласуват предложението на госпожа Тодорова. *(Шум в залата)*

ВЕЛИКО ВЕЛИКОВ *(от място):* Хайде да гласуваме и да вървим натам!

ДОКЛАДЧИК ГИЩО ГАНЕВ: Госпожа Тодорова, поддържате ли вие ал. 1 вместо "държавата и обществото" да се каже "закопът"?

ВЪЛКАНА ТОДОРОВА *(от място):* Да, в такъв случай ал. 2 може да отпадне.

ДОКЛАДЧИК ГИЩО ГАНЕВ: А ако не отпадне, да бъде "държавата и обществото".

Гласуваме първо едното предложение, а после другото. Гласуваме ал. 1 "Земята е основно национално богатство, което се ползува с особени грижи и закрила на държавата и обществото."

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господа народни представители, гласувайте съдържанието на ал. 1 на чл. 20, така както се предлага от господин Ганев.

От общо 245 са гласували за, 20 против, и въздържали се няма.

Така предложената ал. 1 се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИЩО ГАНЕВ: Алинея 2. Господа, първоначалната редакция, разбира се, коригирана сега, е: "Обработваемата земя може да се използва само за земеделски цели. Промяната на нейното предназначение се допуска по изключение при доказана държавна или общинска нужда и при условия, определени със закон."

Това е едната хипотеза.

Второ предложение. Промяната на това земеделско предназначение се допуска по изключение при доказана нужда и при условия, определени със закон. Да не се казва, че тази нужда трябва да бъде непременно общински или държавна. Защото един личен стопанин може да иска да направи път. Ако това е по изключение, ако нуждата е доказана и ако има закон, това ще му се разреши. Ако няма закон, няма да му се разреши.

С други думи, предложението, което правя за ал. 2, е: "Обработваемата земя може да се използва само за земеделски цели. Промяната на нейното предназначение се допуска по изключение при доказана нужда и при условия, определени със закон."

Предлагам най-напред да гласуваме това съдържание на ал. 2.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Моля ви, гласувайте ал.

2 на чл. 20 така, както се предлага от господин Ганев.

С 233 гласа за, 6 против и 6 въздържали се ал. 2 на чл. 20 се приема.

ЯНАКИ СТОЦЛОВ: Имаме допълнение пуждата да бъде определена като държавна или общинска. Така че това сега допълнително трябва да се подложи на гласуване. Сами вие препенете. Но употребяването на понятието "доказана пужда" не означава нищо, тъй като тази пужда може да бъде както за всякакви субекти, така и за всякакви дейности. За какво става дума?

У нас селскостопанската земя в последните години доста методично и масово се унищожаване чрез строеж главно на промишлени предприятия. Ако едно лице, според мен, е решило да строи някакво промишлено предприятие, то трябва да закупи земя, която не е селскостопанска и върху нея да вложи своите капитални, а не след като промени предназначението на селскостопанската земя. Няма никаква пречка да бъде заменена или продадена земеделска за не-земеделска земя или пък да се строят хотели или други неща върху земеделска земя. Има достатъчно земи, които могат да бъдат използвани, а не да унищожаваме не толкова голямата земеделска земя.

От тази гледна точка това предложение трябва да бъде обсъдено и го предлагам за гласуване - държавна или общинска пужда.

ЙОРДАН КУКУРОВ: Аз съм от БЗНС "Н. Петков" и СДС... (*Гласове: От кое СДС?*) Едно - единствено е СДС, което ще остане паметно в историята на българския народ. (*Ръкопляскация от опозицията*) Едно единствено е, за което и вие ще благодарите, че е създадено. (*Смях в залата*)

Проблемите около земята дали да е частна собственост свещена и неприкосновена, дали да разполагаме, или да не разполагаме с нея и как да разполагаме с нея, е много спорно и внася много смущения сред различните хора. Всички ограничения около въпроса за разполагането със земята. Вижте, човек може да разполага с денгата си... (*Велико Великов от място: "Стига излизни приказки"*) С всичко може да разполага, но със земята не смятам, че всички ограничения, които се правят, имат един отгънък от миналото.

Аз не приемам, че всичко това е така, но до голяма степен се солидаризирам със смущенията, които изживяват хората.

Затова моля, малко сме поуморени, има и в нашите редици разнобой по въпроса, затова предлагам не да се отхвърли, да остане да помислим, да погледаме, да съгласуваме... (*Гласове от опозицията: "Стига с това съгласуване"*) Да видим кое е най-удачно.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Първа и втора алинея се гласуваха. (*Шум в залата*)

Чл. 20 е приключил с гласуването.

ЙОРДАН КУКУРОВ: Втората алинея не е гласувана.

ПЕТКО ЗАХАРИЕВ: Дами и господа, аз предлагам и смятам, че този член е гласуван и повече по него няма дискусии. *(Ръкопляскация)*

Всички други предложения са популизъм. *(Гласове от залата: "Правилно. Ръкопляскация)* Предлагам да минем към друг член.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Ганев, по 2 член, ако не да прекратяваме.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, не поради умората, но защото на истина трябва да се тачат предложенията, които се правят. Това предложение което гласувахме сега, беше без доказана държавна или общинска нужда. Господин Стоилов предлага и такова предложение стои да се гласува допълнително.

Госпожа Вълкана Тодорова предлага отново и настоява да се гласува да отпадне цялата ал. 2, смутена от обстоятелството, че твърде много се ограничава личното ползуване на собствената селекстопанска земя.

И затова се предложи тази ал. 2 да се остави. Това е идеята, която господин Кукуров изрази, да се види по-спокойно тази вечер и утре сутринта. *(Гласове на възмушение от залата)*

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: *(от място):* Гласуването решава.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Вълканов, аз ли не зная, че гласуването в един парламент решава! Зная. И го зная много добре.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата по процедурен въпрос.

ЕМИЛ ФИЛИПОВ: Уважаеми колеги! Позволете ми да прочета чл. 86: "На трето четене се поставят на разискване само онези текстове на проекта за Конституция, за които са постъпили писмени предложения за отмяна, изменение и допълнение, подписани най-малко от една десета от общия брой на народните представители."

Предлагам тези две предложения евентуално, които сега предизвикват спор, да останат за дискусията на трето четене.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Не, те не могат, защото ние имаме да продължим гласуването тук.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата господин Кръстев по процедурен въпрос.

ИВАН КРЪСТЕВ: Уважаеми колеги, искам да подкрепя предложението на Янаки Стоилов. То е абсолютно правилно и следва да се гласува.

Представете си, че съм частно лице и започвам да доказвам, че трябва да взема вашия имот. И така чрез доказателства взимам вашия имот за някакво

строителство или за някакви други нужди.

Ето защо напълно подкрепям предложението на Янаки Стоилов и предлагам то да бъде подложено на гласуване.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Текстът е приет в следния вид дотук: "Обработваемата земя може да се използва само за земеделски цели." (*Велико Великово от място: "Земеделска земя, а не обработваема"*) Нищо сега, както е. Ще има редакция, не е фатално. Промяната на нейното предназначение се допуска по изключение при доказана нужда и при условия, определени със закон." това е дотук.

Господин Стоилов предлага там, където се казва "при доказана" да се каже "държавна или общинска нужда". (*Гласове: "Защо?"*)

(*ВЪЛКАНА Тодорова (от място): "Това е толкова голям абсурд"*)

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Ами това се предлага. Това се предлага сега като допълнение. (*Шум в залата*)

Това предложение е направено и ако господин Стоилов го поддържа, трябва да подложим тази добавка на гласуване. Това е проблемът. Не е абсурд, както ще е абсурд.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Вижте, аз поддържам това предложение не непременно сега да гласуваме, което смятам, че няма пречка да стане, но си дайте сметка, ако всеки земеделски стопанин започне да разпродава земята, която да обработва за други цели или да я дава под наем за построяване на други сгради, то след 5 години този въпрос и да искате да го обсъждаме, това няма да бъде възможно.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Само че този патос е излишен, защото е казано "по изключение и по закон". (*Шум в залата*)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата господин Бъчваров.

ВЕНЦИСЛАВ БЪЧВАРОВ: Дами и господа, това което иска господин Стоилов, не е правомерно, разберете. Членът, който ние сме гласували, е много точен и прецизен, и всеобхватен. Той решава всички въпроси.

Що се отнася до прецизирането само на "държавни и общински нужди" извинете, но веднага става едно преференциране и изоставяне на главния стопанин, който ще бъде частно лице, да не може да се ползва от разширението на този закон. Разбира се, законът позволява при определени условия и тези условия ще бъдат фиксирани в съответния закон. Ако ние тук го заложим в конституцията, автоматически линаваме едва ли не 90 на сто от стопаните от ползването на евентуални права. То не значи, че наляво и надясно ще се правят изменения.

И още нещо. Само един пример. Кога ще се наложи специален случай земеделска земя да бъде по силата на закона отчуждена за някакви други цели. Елементарно. Едно развитие на напоителна система изисква отнемане на част от земята, да бъде отчуждена, за да се построи напоителен канал. Напоителен канал не може да бъде изхвърлен в непродуктивни земи. По силата на обстоятелствата той преминава и в обработваемите земи. Следователно отделянето на неколкостотин квадратни метра също е отчуждение и намаление на обработваемата земя.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата за процедурно изказване.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Уважаеми дами и господа, намирам, че всъщност говорим за едни и същи неща и имаме една и съща цел. Никой не иска да се стига до положение, при което обработваемата земя ще служи за други цели. Тоест да се строят хотели и т.н. И да се разпродават за тази цел. Но очевидно може би имаме различни виждания относно точността на текста, с който ще се изрази тази идея. Аз ви предлагам да помислим малко повече и да отложим въпроса. *(Неодобрителни възгласи в залата)*

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: То е гласувано.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Той е гласуван. Става въпрос за допълнението.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Колеги, няма да взимам отношение по същество, но ви казвам. Ако работим с това темпо, гарантирам ви, че ние конституция няма да приемем. Това е сигурно. *(Ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Думата има господин Мочуров.

АТАНАС МОЧУРОВ: Дами и господа, непротивоконституционствувателствувайте. В тази зала няма наивници и хора, които да не разбират нещата. Четирисотин души не могат да вземат думата и да говорят. Дадено им е право на вот. Нека всяко предложение да се гласува и тогава всеки си казва мнението. *(Ръкопляскания)* Защото имаше случаи, когато някой хора искаха да наложат своето мнение и ставаха някакви обърквания, и никой от народните представители не се обърка, а се гласува така, както разбира и както е неговата съвест.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Гласуваме добавката на господин Стоилов да се прибави след думата "доказана" - "държавна или общинска нужда".

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Моля, народните представители да гласуват това предложение, което изложи сега господин Гиньо

Ганев.

От общо гласували 252 депутати 126 са гласували за, 110 против и 16 въздържали се. Това предложение се отклонява.

Има думата докладчикът господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Йовчо Русев предложи и сега казва, че настоява, да се предвиди отделна алинея за специални грижи, както той се е изразил, за стопанската дейност в планинските райони на страната.

Аз лично и групата от Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България смятаме, че това е изключително важно, но не е за конституционен текст. Правихме усилия евентуално да се инкорпорира една подобна идея, особено с господин Янаки Стоилов, в ал. 1 обаче не върви. И ако господин Йовчо Русев настоява, аз ще го прочета и ще се гласува.

Господин Русев, в малката редакция настоявате ли?

ЙОВЧО РУСЕВ (от място): Да, настоявам.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Русев предлага една нова ал. 3 със следното съдържание: "Държавата полага специални грижи за стопанската дейност в планинските райони на страната."

Който подкрепя, господин председател, това предложение, гласува за, който не - обратно.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Моля, гласувайте за предложението на господин Русев!

Общо гласували 230 народни представители. 120 са гласували за, 96 против. Отхвърля се предложението ви, господин Русев.

Има думата докладчикът господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Чл. 21 и в проекта, който е раздален, господо, фигурира в два варианта. Напомням ги!

Вариант първи: "Чуждестранни граждани и юридически лица не могат да придобиват право на собственост върху земя. При определени от закона условия те могат да придобиват право на ползуване, право на строеж и други вещи права."

Вариант втори: "Чуждестранни граждани и юридически лица могат да придобиват право на собственост или други вещи права върху земя, само при условия и ред, определени със закон."

Снежана, има ли други писмени предложения? Това са всъщност двете предложения в двата варианта.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата за изказване господин Иванов.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ (Зелена партия): Благодаря ви, господин председа-

телствуващ. Уважаеми дами и господа народни представители! Искам да се изкажа в подкрепа на втория вариант. Първоначално предложих да има такъв вариант. Накратко съображенията ми. Възраженията срещу един такъв втори вариант да се пренесат нещата към закона идваха главно от опасението, че за момента смятаме всички, предполагам, че не е целесъобразно да се разрешава на чужди граждани да придобиват земя, по включването му като конституционен текст, както това се предвижда в първия вариант на чл. 21, крие редица опасности и те са главно две:

Първата е, че не може да влезе в сила Законът за собствеността и ползването на земеделските земи поне в тази му част, що се отнася до придобиването на земеделски земи от чужди граждани, тъй като в приетия от нас закон е предвидено, че чуждестранни граждани, както и българи, постоянно живеещи в чужбина, могат да придобиват земя по наследство. Друг е въпросът, че в тригодишен срок те трябва да се освободят от тази си собственост, но ако ние приемем първия вариант на чл. 21, това означава, че те изобщо няма да могат да придобият по наследство техните земеделски земи. Това - едно.

Второ, което е принципно съображение и аргумент в подкрепа на това въпросът за ограниченията върху чуждестранни граждани да придобиват земи в България да бъде оставено в закон, а не като конституционна норма - това е, че настоящата Конституция предвижда един тежък механизъм за промяна в Конституцията и ако в един момент този член, тези ограничения се окажат пречка, би се наложило да се вика Велико Народно събрание и т.н. А че този член в първия му вариант неминуемо ще стане пречка - това е ясно, защото той би бил една пречка за нашата интеграция в Европейската общност. Тоест става въпрос, че след няколко години с такава Конституция ние не бихме могли да се интегрираме пълноценно в Европейската общност, където, както знаете, гражданите на всяка страна от общността имат права да придобиват собственост, да работят и т.н. във всяка друга страна от общността. Тоест предлагам да приемем втория вариант на чл. 21, където евентуалните ограничения върху правото на чуждестранни граждани да придобиват земи се урежда със закон, както сега това е уредено със Закона за земеделските земи.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата госпожа Димова.

ВИКТОРИЯ ДИМОВА: Уважаеми колеги, всъщност това, което исках да кажа, се покри донякъде с преждеговорившия. Подкрепям втория вариант на чл. 21, защото смятам, че той в момента е по-подходящ. Между другото искам да ви кажа нещо, което съвсем скоро прочетох, че в една държава, каквато е Швейцария, съвсем наскоро се продаде земя на известния футболист Бекенба-

уер за строеж и т.н. Вещност те в своя закон имат определени норми на кого и какво продават.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата господин Обретенов.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Уважаеми дами и господа, смятам, че трябва да подкрешим втория вариант, и то всички - по убеждение. Виждам, че господин Стоилов идна рѣка и вероятно иска да развие обратната теза, но въпросът тук е не да дадем възможност на чуждестранни граждани да заграбват наша земя. Въпросът е съвсем друг и юридически. Ние тръгнахме по една линия и този проблем го обсъждахме надълго и нашироко при Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи. Видя се обаче, че е невъзможно категорично да отхвършим възможността на чуждестранните граждани да придобиват земя. Защо? Защото при този случай ние нарушаваме правото на наследство и точно в този случай в чл. 3, ал. 4 от Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи беше предвидена възможността за придобиване при известни условия на земя от чуждестранни граждани. Тази възможност, тази хипотеза винаги ще стои при всички видове собственост, но тук специално се отнася за правото на собственост върху земя. Винаги ще има чуждестранни граждани, които да имат право на наследство върху българска земя, и въпросът вече е уреден със Закона за собствеността и ползуването на земеделски земи. Затова ние не трябва да се отклоняваме от това разрешение, което сме дали в закона, и трябва да подкрешим по необходимост вторият вариант на чл. 21.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Берон, имате думата.

ПЕТЪР БЕРОН: Уважаеми колеги, земята, както ви е известно, е особен вид собственост и тук трябва много внимателно да подходим. Аз съм затова българската земя да бъде собственост само на български граждани. (*Ръкопляскация*) Обаче това положение - това, че аз подкрешявам първия вариант, мисля, че не противоречи на правото на наследяване със съответното разпореждане по-късно, така че това, което е писано в закона трябва може би по някакъв начин да се вмъкне в този първи вариант, да се разбере, че такова наследяване става, но човекът трябва да се раздели с тази собственост след определено време.

Постоянни собственици на българската земя трябва да бъдат българските граждани. Твърдо съм за първия вариант! (*Ръкопляскация*)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Михайлов, имате думата.

АТАНАС МИХАЙЛОВ: Уважаемо председателство, уважаеми дами и гос-

нода народни представители! Аз поддържам първия вариант от Конституцията. Ние сме българи и ще го издигнем в конституционен принцип - българската земя - за българите! (*Ръкопляскания и викове: "Браво!"*)

Този текст трябва да свърши до: "право на строеж." От този текст трябва да се премахне "и други вещи права."

Господа народни представители, няма да ви цитирам държавата коя е, но се създава една държава на земя, която беше предварително изкунена от частни фирми, от частни лица и след това, когато отиде този народ върху тази земя, казаха: "Тя не е наша, тя е на наши сънародници и ние сядаме на тази земя!" и така си образуваха държавата. Постарайте се да научите коя е.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Стоилов, имате думата.

СТЕФАН СТОИЛОВ: Моля за малко по-голямо спокойствие, тъй като не само според мен, аз смятам и че според по-голяма част от гражданите на страната, това е един почти съдбовен въпрос. Аз не обичам да използвам силните думи, по действително в случая обсъждаме съдбовен въпрос. Това не е политически въпрос, не е идеологически. Някои напразно се опитват да идеологизират.

Уважаемни господа депутати, съвсем не е случайно, че редица комисии като Комисията по икономическата политика например от първия ден на своята работа неотстъпно защитават тезата, че в България всеки чуждестранен инвеститор може да се занимава с дейности, разрешени със закона, той може да придобива собственост върху недвижими имоти и вещи права, без правото да става собственик на земя.

Нашите съображения са били, грубо казано, от две категории:

Първо, специфичните условия, в които ние се намираме, специфичните особени фактори, които действуват по отношение на нашата страна.

Второ, има редица страни, в които задграничните инвеститори прекрасно развиват своя бизнес, без да имат право да стават собственици на поземлени парцели.

И позволете ми да привлека вашето внимание върху един такъв факт, който заслужава изключително внимание. Преди около 2 месеца в Република Полша бе приет специален закон, който прекрати практиката на продажба на земята чуждестранни граждани. Приемането на този закон беше предизвикано от факта, че възникна реална опасност значителни поземлени парцели да станат обект на задграничните граждани.

Отчитайки всички тези неща, аз ви призовавам да застанем зад първия вариант и приключвам, като искам да ви обърна внимание, че в нашата страна

има единомислие по този въпрос и извън парламента. Парламентаристите са длъжни да се съобразяват с настроенята в страната.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Пандов, имате думата.

ТОДОР ПАНДОВ: Уважаеми господин председател, уважаеми колеги! Господин Вълканов, недейте да се вълнувате, защото преди един час ние пак под влияние на умората приехме един чл. 19, към който може би отново ще се върнем и ще се срамуваме. Защото ние приехме една теза, че само свободна инициатива ще имаме, а това изобщо не определя типа на икономическите отношения. Господин Карамфилов направи едно много рационално предложение, а ние го отминахме така лесно. Сега сме отново на прага да коментираме едно решение, което много пъти го разискваме и при Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи. Аз смятам, че само преди 20 минути ние гласувахме, че земята е национално богатство на България и освен това на всички ни е известно, че това национално богатство е абсолютно ограничено. България има четири и половина декара на човек от населението земя и аз смятам, че съвсем правилно е независимо как е в другите страни ние с конституционната уредба да запазим собствеността на българската земя за българските граждани. Това ни най-малко не ограничава възможността, който иска да инвестира, да развива и да дойде тук, но не може да придобива собственост на обработваема земя. Затова аз предлагам и процедурно решение - предлагам ние да преминем към гласуване и да гласуваме действително първия вариант, който отговаря и на интересите, и на законите, които ние приехме.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата господин Пламен Вълканов, който има писмено предложение.

ПЛАМЕН ВЪЛКАНОВ: Уважаеми господа депутати, тук се изказаха много мнения, които подкрепят първия вариант. Аз искам с моето писмено предложение да му дам точна редакция. Чл. 21, ал. 1 да изглежда така: "Чуждестранните граждани и юридическите лица не могат да придобиват право на собственост върху земя, освен при наследяване по закон. В тези случаи те са длъжни в определен от закона срок да се освободят от правото си на собственост."

Ал. 2: "При определени от закона условия чуждестранните граждани и юридическите лица могат да придобиват право на ползуване, строеж и други вещни права."

Искам да подчертая изрично от тази трибуна, че тази политика ние я провеждаме и в Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи, и в Закона за чуждестранните инвестиции. Този парламент или ще има линия по отношение на собствеността, или ще си променя мнението с всеки законода-

телен акт, който приема. След като сме приели тези принципи по отношение на земеделската земя и по отношение на останалата земя, то ние сме длъжни да потвърдим този принцип и в Конституцията.

На господин Великов от Търново, който ме репликира от място, ще му кажа, че това не е правилник. Това е конституционен принцип, с който се определя по какъв начин и кой от чуждестранните граждани може въобще да придобива земя в нашата страна, и то не само земеделска земя. *(Ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата, господин Стоянов.

СТЕФАН СТОЯНОВ: Аз подкрепям втория вариант, по тъй като виждам, че реално може би ще се приеме първият вариант, а там има едно доста голямо ограничение. Ако ние го тълкуваме така, че то да важи за всички граждани, които имат качеството на чуждестранни граждани, тук ще нападнат и хората с двойно гражданство, независимо какво тълкувание се опитваме да дадем след това в законите. Тълкуването, което се дава ще противоречи на смисъла, който е даден тук в Конституцията. Затова аз предлагам тексът да започва така: "Физически лица, които не са български граждани и чуждестранни юридически лица..." - това да бъде началото.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата, господин Дунев.

КИРИЛ ДУНЕВ: Уважаеми колеги, струва ми се, че някои наши колеги, които се изказаха преди това, прекалено много отдават значение на този абстрактен хуманизъм - да се мисли за няколко десетки хиляди, които са отишли зад граница и са добили двойно, тройно или "N"-то гражданство, а не мислим за останалите 9 млн. българи. *(Ръкопляскания)*

Страните, които имат либерално отношение относно продажбата на земя, обикновено за себе си ги делят на три групи - това са изключително бою ати страни, в първата група. В тези страни са се научили да ценят земята и тя е с много висока цена. Такъв е случаят с Япония, такъв е случаят и със северните страни. Тези северни страни съставляват и една друга група страни, които дават емигранти, т.е. тези, които отиват да купуват собственост в южните страни. Има една такава световно изразена тенденция - миграцията на населението от север на юг към по-благоприятните за живеене области. Тези страни естествено е да бъдат либерални в отношението си относно продажбата на земя. И третата група страни - това са страните в Америка - Северна и Южна. Но дори и там вече се забелязва една тревога, че принципите от цяла Азия изкупуват много земя. Сега Хавайските острови са с американска юрисдикция, обаче по вложени капиталите са японски. Именно такава напращане в обществената

мисъл - алармистко - в Съединените щати така се нарича, което сигнализира, че вече Америка се изкупува от чуждестранни капитали. Те са особено чувствителни по въпроса за изкупуването на земя от китайци, вьетнамци, южнокорейци. Тази тенденция е особено силно изразена в Калифорния, Орегън и щатите по западното крайбрежие. Та моят апел е: гласувайте за първия вариант! *(Ръкопляскация)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Бъчваров, имате думата.

ВЕНЦИСЛАВ БЪЧВАРОВ: Дами и господа! Въпреки всичко искам да ви обърна внимание върху следното нещо: Преди малко по друг повод аз ви казах - ние готвим Конституция, която трябва да действа в ХХI век, а не да отразява настроението ни от 1991 г. Във връзка с това още веднъж подчертавам, че вторият вариант е много по-елегантен, много по-гъвкав, много по-изчистен *(Оживление в залата)*. Нека оставим настрана емоциите и да разсъждаваме трезво. Законът ще определи кой, при какви обстоятелства ще може да купува 500 кв.м земя в центъра на столицата за постройка на Международен бизнес-център от фондацията "Стандарт оил". Ако ние искаме тя да дойде и да построи, то тя ще иска да купи тези 500 кв.м. Първият вариант ще ѝ забрани купуването на тези 500 кв. м. Дами и господа - още веднъж - ние притежаваме земя в чужди земи. Давам съм този пример. Дом "Витгенщайн" с цялото имущество в центъра на Виена е българска собственост. Ние притежаваме имоти на Японските острови, а няма да разрешим на чужди страни да притежават ограничено количество имоти на територията на България.

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ *(от място)*: Не имоти - земя!

ВЕНЦИСЛАВ БЪЧВАРОВ: Точно земя, господин Корнезов. И аз само едно мога да кажа: Просто ви предупреждавам да мислим, защото ние трябва да приемем нашата Конституция, но аз мога да ви гарантирам едно - отговарям само за себе си - ако чл. 21 в първия си вариант да бъде приет в Конституцията и отиде на четвърто четене, вероятно аз няма да я подпиша. *(Неодобрителен шум в залата)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата за реплика.

ПЕТЪР БЕРОН: Господа, един квадратен метър пиял да струва 40 лева, които са 2 долара. Съвсем скоро, съвсем неограничени, а изключително огромни парцели ще бъдат изкупени. Очиз ден имаше съобщение на една фирма, която е готова да продаде на скандинавците за виши и вишни места почти цялото Южно крайбрежие. То е парцелирано. То е набелязано кое точно ще се продаде от Бургас до границата - почти всичко е парцелирано и тази фирма чака на-

ния подние, за да разпродаде тези земи! Аз няма да сложа този подние! (*Ръкопляскания и викове: "Браво!"*)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате право на решлика.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Вижте, аз ще бъда съвсем откровен. Може би ще бъда малко неприятно откровен. Аз се страхувам, че ще направим фатална историческа грешка, ако отхвърлим първия вариант. Вече Испания и Гърция например жестоко okayват сълбата си, че са направили тази грешка да допуснат чужденци да изкупуват земята им. Това е като обща постановка. И второ - не забравяйте, че турците ще ни изкупят земята. Имат достатъчно пари за това! (*Ръкопляскания*)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата, господин Бахнев.

ВАСИЛ ПАЛАКАРКИН (*от място*): Няма да му давате думата на този, защото не знае български език.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Уважаеми народни представители, уважаеми господин Вълканов! Може би вие сте прави в своята логика да не разрешаваме собственост на земята да бъде в ръцете на чужди граждани, но вие дълбоко грешите с вашите примери. Не насаждайте това настроение в българския народ и със същия успех и по-голям успех Саудитска Арабия може да изкупи половин Америка и там те се безпокоят за това. Но за турците - моля ви, недейте да споменавате във вашите решлики! (*Оживление в залата*)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: А сега имате думата, господин Палакаркин.

ВАСИЛ ПАРАКАРКИН: Госпожи и господа народни представители! Тръгнали сме към Евраона. Явно е, че сме с по два леви цървула! Не може така - или трябва да имаме и ляв, и десен, или никак - тогава да си стоим тук. Не може по цял свят да има свобода на разпродажбата. Ние говорим за пазарна икономика, а налагаме ограничения. Моля ви се - върнете се и си прочетете текста. После - интернационалистите, откако станахте толкова твърди националисти та плачете за земята! До вчера я раздавахте свободно, а сега не искате и да я продаваме.

Нека се върнем на текста: "Чл. 21 (II вариант): Чуждестранни граждани и юридически лица могат да придобиват право на собственост и други вещи права само при условия и ред, определени със закон." Този закон ще каже къде, как, кому и колко. Свободната икономика и свободният пазар определят цените и тогава може би ние да се откажем от продажбата. Но защо ние трябва да наложим една никому ненужна забрана?

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата, господин Кехайов.

АТАНАС КЕХАЙОВ: Казвам се Кехайов, селото ми е на 10 км от турската граница. Аз имам много пациенти от съседна Гърция и Югославия и зная, че огромни части от техните плажове вече са на германци и на кого ли не и на гърка му е останало само да носи кафето. Цели острови вече са им изкупени. Зная, че и сега вече тръзват от нашите съседи, за да търсят места и да строят у нас. Това ще бъде най-голямото предателство, ако ние дадем части от земята си, макар и на който и да е. Тя е българска! И моля, без демагогии! Който иска да инвестира - има как, стига да може и стига да иска!

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате право на реплика.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Вижте, моля ви, тезата, че законът цял да гарантира нашите интереси е дълбоко погрешна. Следващият парламент ще бъде от 200 души. Кворумът е 101. Значи 51-52 души могат да решат фатално нещата при следващия парламент. Не забравяйте това!

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имаш думата.

ГЕОРГИ ДЮЛГЕРОВ: Уважаеми колеги! Чл. 20, който разглеждаме в момента стана показателен за нашата организация на обсъждане и приемане на този важен документ от нашето така наречено Велико Народно събрание. Бяхме свидетели на две неща: Първо - научен симпозиум - някои колеги с титли вероятно 8-9 месеца отсъстващи от научните съвети се помъчиха да ни изнесат редица лекции. Аз не омаловажавам и възприемам този подход, но в крайна сметка 95% от нещата бяха приети така, както се предложиха от Комисията за изработване на проект за Конституция. Вече половин час обсъждаме двата варианта на чл. 20, както щем да го въртим - трети вариант не може да има. Помъчиха се някои да ни агитират както за едното, така и за другото. Оставете на нашата съвест! Процедурното ми предложение е: Нека да спрем да обсъждаме чл. 20. Оставете на нас да гласуваме така, както виждаме нещата. Благодаря ви. *(Ръкоп.искания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Имате думата, господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Първи вариант на чл.21: "Ал.1. Чуждестранни граждани и юридически лица не могат да придобиват право на собственост върху земя, освен при наследяване по закон. В този случай (или в тези случаи) те са длъжни да прехвърлят собствеността си."

Втори вариант. "Чуждестранни граждани и юридически лица могат да придобиват право на собственост и други вещи права върху земя само при усло-

вия и ред, определени със закон."

Предлагам, господин председател, първо да гласуваме първи вариант. Ще прочета още един път съдържанието му: "Чл.21, ал.1. Чуждестранни граждани и юридически лица не могат да придобиват право на собственост върху земя, освен при наследяване по закон. В тези случаи те прехвърлят собствеността си." (сроктът ще бъде по закон) извинете, първи вариант ще има 2 ал.

"Ал.2. При определени от закона условия те могат да придобиват право на ползуване, право на строеж и други вещи права."

ИВАН ПЪРВАНОВ: Юридическо лице не може да наследява по закон.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Така е, защото във всички случаи от собствеността има много вещи права, които не се ограничават за тези чужди граждани.

Моля, господин председател, да се гласува най-напред първият вариант с двете алинеи.

Има молба да се чуе текстът на първия вариант още веднъж. Чета: "Чл.21, ал.1. Чуждестранни граждани и чуждестранни юридически лица не могат да придобиват право на собственост върху земя, освен при наследяване по закон. В тези случаи те прехвърлят собствеността си.

Ал.2. При определени от закона условия чуждестранните граждани и чуждестранните юридически лица могат да придобиват право на ползуване, право на строеж и други вещи права."

Наследяването по закон се отнася само за чуждестранните граждани, а не за юридическите лица. Това е идеята в двете алинеи.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Моля, гласувайте текста на първия вариант.

Текстът се приема с 241 гласа за, 16 - против, и 3 - въздържахи се. (*Ръководящата*)

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: При това положение, господа, вторият вариант не се налага да се подлага на гласуване.

"Чл.22. Държавата създава условия за свободното развитие на науката, културата и изкуствата и ги подпомага. Тя се грижи за опазването на паметниците на културата."

Кръстьо Горанов предлага към думите "Държавата създава условия за свободното развитие на науката, културата и изкуствата и ги подпомага", да се добави "като нейна основна грижа е приоритетното развитие на националната култура."

Стоян Михайлов предлага две алинеи. "Алинея 1. Държавата създава условия за развитието на науката, като съдейства за всеопащото приложение на нейните постижения в производството и другите сфери на обществения жи-

вот.

Алинея 2. Държавата създава условия за свободното развитие на културата и изкуствата и ги подпомага. Тя се грижи за опазването на паметниците на културата."

Очевидно господни Михайлов е отнесъл науката в една отделна алинея.

Валентин Церовски предлага: "Законът създава условия за свободното развитие на науката, културата и изкуствата и ги подпомага. Със закон се опазват паметниците на културата."

Савка Йовкова предлага: "Държавата създава условия за свободното развитие на науката, културата, образованието и ги подпомага. Тя се грижи за опазването на паметниците на културата." Очевидно госпожа Йовкова е против изкуството, но ще се включи и то.

Госпожа Вълкана Тодорова предлага нова редакция: "Изкуството, науката, изследванията и преподаването са свободни. Опазването на паметниците на културата е дълг и грижа на държавата и обществото."

Димитър Йорданов предлага: "Държавата създава условия, насърчава и подпомага свободното развитие на науката, културата и изкуството. Тя се грижи за опазването на историческото и културното наследство на нацията."

Нейко Темелков - след културата и изкуствата да се добави "и спорта."

Господни Трифон Георгиев - "Държавата закриля учителя и учения, насърчава даровитите деца и подпомага свободното развитие на образованието, науката, културата и изкуството."

Като втора алинея господни Георгиев предлага: "Държавата да се грижи за опазването на паметниците на културата, историческите места и природните забележителности."

Господа, фактът на този доклад, който ви направих, мисля, че трябва да предопредели начина на разискването на този текст. Всички аргументи се съдържат в направените предложения. Искам да ви кажа, че много хора със собствени предпочитания и, разбира се, подчертана компетентност биха искали да видят в конституцията повече това, с което се занимават и познават, отколкото да равноставят всички елементи на текста, така както се предлага в конституционния проект.

Аз не зная, господни председател, дали да се открие сега една много свободна и много пространна дискусия или да се гласува в полза на конституционния проект.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: По този въпрос трябва да попитаме народните представители - дали да открием дискусия, или да гласуваме.

ИВАН ПЪРВАНОВ, БОРИС КОЛЕВИ ДРУГИ (*от място*): Текстът е много хубав, много наситен. Да гласуваме! Да гласуваме!

ВЕНЦИСЛАВ БЪЧВАРОВ: Дами и господа, имам едно процедурно предложение. Всички тези предложения практически представляват различни редакции на този добре изчистен текст. (*Ръкопляскания*) Моето предложение е да го гласуваме. (*Ръкопляскания. "Браво!"*)

САВКА ЙОВКОВА: Аз приемам, че всички текстове в основните начала са принципните предложения, които ни дават възможност да конкретизираме по-нататък конституционните текстове. Член 22 и неговият текст уреждат, господин Ганев, гаранциите, които дава държавата за развитието на духовната сфера. Въз основа на това разсъждение и щом говорим за духовна сфера, настоявам да се включи и добавката "и образованието", за да изчерпим текста - наука, култура, образование, изкуство. Да се добави само думата "образование".

КРЪСТЬО ГОРАНОВ: Уважаеми господин председателю, уважаеми колеги! Аз разбирам вашата възбуда, защото все пак чл.22 е единственият член от глава първа, който засяга големия въпрос за българската култура. Така както пламенно се защитаване свещената неприкосновеност на българската земя, смятам, че имаме същото основание да защитим свещената неприкосновеност на българската култура. В този смисъл аз имам три предложения.

Освен текста, който господин Гиньо Ганев любезно прочете и към който искам да прибавя наред с приоритетното развитие "и закрилата на националната култура", за да го има и това, предлагам също така да се направи такава редакция на този член, която да отчете една научна концепция, според която културата включва науката, изкуствата, образованието. Тоест включва цялата духовна култура. И тогава няма да има противоречия и желание да се изброява.

Като трето предложение, към втора глава (малко изпреварвам), сред правата на българските граждани липсва правото на култура като основно право на българските граждани. Има отделни членове, които засягат отделни културни дейности, но правото на култура като право на гражданите на България липсва.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Уважаеми господин председателю, дами и господа! Моля за малко търпение и за малко внимание. Предлаганият текст в първата хипотеза, където се казва, че държавата създава условия за свободно развитие на науката, културата и изкуствата и ги подпомага, аз нямам никакви възражения. Моето смущение идва от второто изречение. То фокусира вниманието на законодателя върху грижите за опазване на паметниците на националната ни култура. Аз не споря, че те трябва да бъдат обект на особена грижа, но

смятам, че тази редакция не дава достатъчно основание да мислим, че сме опазили всичко, което е национално достойние. Трябва да опазим онова, което е наше историческо и културно наследство.

Без да се разпростирам в повече аргументация вместо "тя се грижи за наметниците на културата", моля да бъде възприето като хипотеза второто изречение в следната редакция: "Тя се грижи за опазване на националното историческо и културно наследство." (*Ръкопляскания*)

СТОЯН МИХАЙЛОВ: Уважаеми дами и господа! Аз предложих, както информира господин Ганев, този член да се раздели на две алинеи, за да може към науката да се прибави от съдържателна гледна точка един аспект, който е изключително важен. Става дума за технологичното приложение на научните ценности, на научните открития, които се правят. Защото благодарение тъкмо на този фактор най-развитите страни в Западна Европа, Съединените щати, Япония през последните години направиха огромен скок в своето икономическо и общо социално развитие. Това не бъде един с все по-парастващо значение фактор в развитието на нашата страна. В това отношение не може да няма един ръководен текст в Конституцията. Искам да напомня, че в западноевропейските страни, в Япония и в Съединените щати науката е предмет на най-висши държавни грижи. Например в Япония националният съвет, който ръководи развитието на науката, се председателствува от министър-председателя.

Това беше замисълът на моето предложение и мисля, че ние трябва да го приемем, тъй като то е твърде важно за бъдещото развитие на България.

ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: Има предложение да гласуваме. Има процедурно предложение, защо не гласуваме?

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Във всичко, разбира се, има разумни предложения, но групата на Комисията по изработване на проект за Конституция, без да се паляга, предлага следната единствена редакция за гласуване:

"Държавата създава условия за свободното развитие на науката, образованието, културата и изкуствата и ги подпомага. Тя се грижи за опазването на националното, историческото и културното наследство."

Това, господа, се подлага на гласуване. (*Ръкопляскания*)

НЕНКО ТЕМЕЛКОВ: Към този изчистен текст бих добавил "и спорта", господа, защото той е част от духовната и физическата култура на човека.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Моля, гласувайте за този текст, който ви предложи господин Ганев.

От 250 гласували 246 са гласували за, 4 - против, и въздържали се няма.

Чл.22 се приема.

Господин Ганев, имате думата по чл.23.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: И последният текст от тези основни начала и последен за днес също.

"Чл. 23. Ал. 1. Република България осъществява своята външна политика в съответствие с принципите и нормите на международното право.

Ал. 2. Основна цел на външната политика на Република България е осигуряването на националната сигурност и политическата независимост на страната, благоденствието и основните права и свободи на всеки български гражданин, както и да съдействува за установяването на справедлив международен ред."

Господа, този текст беше съставен след много консултации.

Към него господин Стоян Михайлов предлага сега след думите "независимост на страната" да се прибави: "и активно участие на страната в международното разделение на труда". (*Възгласи от залата*)

Господин Йовчо Русев предлага нова редакция. Той иска да има ал. 3 и се казва: "Като европейска държава Република България ще утвърждава във външнополитическите и външноикономическите си отношения националния интерес за интегриране в европейските политически и икономически структури, ще участва в дейността на институции и организации, чиито цели са гарантиране на мира, сигурността и установяването на справедлив международен ред."

И при това положение той смята в ал. 2 да отпадне "както и да съдействува за установяването на справедлив международен ред", защото според него то влиза в неговата дилемма.

Вилката Тодорова предлага в ал. 2 на чл. 23 да остане следният текст: "Основна цел на външната политика на Република България е осигуряването на националната сигурност и политическата независимост на страната". Тя предлага тази съкратена редакция.

Господин Емил Филишов има също предложение за друга редакция на ал. 2, а именно да се включи нов текст. След "политическа независимост на страната" да се добави: "Създаване на благоприятни условия за равноправно и взаимноизгодно икономическо сътрудничество с други страни."

Това са предложенията, господа. Аз мисля, че те до голяма степен се абсорбират като идеи от първоначалното предложение. Но все пак господин Александър Янков поиска думата, ако му я даде господин председателстващият.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Заповядайте, господин Янков.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Господин председателстващ, уважаеми колеги!

Действително бяха направени много предложения. Аз искам да ви съобщя, че по този текст работи освен Комисията по изработване на проект за Конституция, продължително време и една специална комисия заедно с консултанти от Министерството на външните работи и рещихме, предлагаме да се сведе до минимум... Това не е външнополитическа декларация, а само определяне на основните принципи и основните трайни цели на нашата външна политика.

И затова независимо от факта, че много от направените предложения са разумни и уместни, аз моля да се обединим около този текст.

Малко ме смущава и в това може би ще ни помогнат литераторите, обърнаха внимание и други колеги, че много наблизко са думите "осигуряването и сигурност". Може в това отношение да се подобри текстът редакционно. Основната цел на външната политика на България е националната сигурност, може би "без осигуряването"...

РЕПЛИКА ОТ ЗАЛАТА: Може би "гарантира".

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: ...Политическата независимост на страната, благоденствието...

Тук някои се смущават от думата "благоденствие". Вярно е, че тя много се изхаби в годините, но ние нямаме една дума, която да събере в едно онова, което е благополучието на хората. На всякакъв друг език, ако се употреби думата "благоденствие" не би стрякала така, както на български мнзина казват: "Не е ли много прищипаното". Това е за благото на хората, за техните основни права и свободи и т.н.

И затова моля и предлагам да се обединим около този текст, който е най-синтезиращият текст.

Освен това има някои предложения, които могат да бъдат предмет на външнополитическа декларация на външните работи за даден момент.

Утре това положение може да се измени. Аз не искам да споря сега.

Много моля, господин председател, ако и вие сте съгласен, да преминем към гласуване на текста. *(Ръкопляскания от цялата зала)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Росен Михайлов има думата.

РОСЕН МИХАЙЛОВ: Уважаеми колеги! Присъединявам се към това предложение и приканвам всички да гласуваме. *(Ръкопляскания)*

ПЕТКО ЗАХАРШЕВ: Дами и господа! Много се извинявам, но такива благопожелания, дето отдаваме на службата на Министерството на външните работи, смятам, че не им е тук мястото. Затова се придържам към един по-съкратен текст. Това е: "Основната цел на външната политика на Република България е осигуряването на националната сигурност и политическата независи-

ност на страната" - до тук. Може и едно продължение: "и справедлив международен ред". (*Шум в залата*)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Думата има Крум Хорозов.

КРУМ ХОРОЗОВ: Господин председателстващ, дами и господа народни представители! При взимане на участие в първото четене на закона направих предложение тогава в ал. 2 да отпадне последният абзац "както и да съдейства за установяването на справедлив международен ред".

Ние благодарение на този международен ред давахме пари и оръжие по целия свят. Нека да станем мирна държава и да отпадне този абзац от текста. (*Шум в залата*)

ВЕЛНКО ВЕЛНИКОВ (от място): Има предложения за прекратяване на изказванията.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата господин Берон.

ПЕТЪР БЕРОН: Колегист, колкото и да се повтарям, мога да кажа, че приетството изработения след много обсъждания текст на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България повече от допълнителните текстове. Този текст наистина беше мислен. Това че външната политика се занимава само с националната сигурност и независимост не е цяло. Външната политика има също така за обект осигуряването на най-добри икономически условия за съществуването на нашата държава - с външноекономически договори и т.н. Това също е външна политика. Освен това нашето съдействие за установяването на справедлив международен ред не е чак толкова абстрактно нещо, ням като участвуваме във всички дебати в ООН по отношение даже на далече от нас страни. Но за възцаряване на тези принципи, зад които стоим, ние трябва да сложим това и в нашата Конституция. Нека да гласуваме текста така, както е даден, и ви уверявам, че нищо няма да загубим от това. (*Ръкопляскания*)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Има думата Методи Недялков.

МЕТОДИ НЕДЯЛКОВ: Аз си позволявам да обърна внимание, че този текст е добър и поради това, че трябва да се има предвид, че грижата на външната политика на България трябва да бъде насочена и към това да има грижа и мисъл за българите и за техните права и свободи, извън територията на нашата страна. Така че текстът е много добър.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Конев, имате думата.

ИЛИЯ КОНЕВ: Уважаеми колеги, аз приемам текста, който е предложен. Само моля, ако е възможно да бъде включена една дума. Към всички тези понятия "национална сигурност", "правов ред", "сраведливост" и т.н. нека да намерим място и за думата "добросъседство". И да издигнем тези добросъседски отношения в конституционен принцип.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господин Ганев, имате думата.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: След консултации в самата комисия и със специалистите депутати нека да се има предвид, че в термините "благодеяние" и "установяване на сраведлив международен ред" се съдържат и икономическите аспекти на външната политика. За това се предлага да се гласува следното съдържание.

Ал. 1 на чл. 23: "Република България осъществява своята външна политика в съответствие с принципите и нормите на международното право."

Да гласуваме тази алинея!

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Моля, гласувайте тази алинея за външната политика на Република България!

За гласували 262 депутати, против и въздържали се няма.

Има думата господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Ал. 2 и последна на чл. 23.

Вижте корекциите: "Основни цели на външната политика на Република България са националната сигурност и политическата независимост на страната, благодеянието и основните права и свободи на всеки български гражданин както и съдействие за установяването на сраведлив международен ред."

Да гласуваме, господа!

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Моля, гласувайте, господа, ал. 2 на чл. 23!

От общо гласували 263, 258 са за, 4 - против, и 1 въздържал се. Ал. 2 на чл. 23 се приема.

Има думата господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: И така, господа, по конституционния проект за днес - дотук.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ НИКОДИМ ПОПОВ: Господа народни представители, благодаря ви за трудолюбието за днес. *(Ръкопляскания)*

(Закрито в 20 ч. и 30 м.)

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Николай Тодоров

ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Никодим Попов